

ALS JE HET ONS VRAAGT

De Kinderombudsman op kinderrechtentour
in Caribisch Nederland

Concept / embargo

ALS JE HET ONS VRAAGT

De Kinderombudsman op Kinderrechtentour in Caribisch Nederland

Den Haag, 5 juli 2017

Coby van der Kooi
Alexandra de Jong
Margrite Kalverboer
Esther Vreeburg

Inhoud

Voorwoord	7
1. Waarom deze Kinderrechtentour?.....	9
Over Kinderrechten.....	9
De taken van de Kinderombudsman	9
Leeswijzer	10
2. Dit hebben we gedaan.....	11
De gesprekken met kinderen en jongeren.....	11
De vragenlijst.....	11
Analyse van de antwoorden.....	14
De visie van de volwassenen.....	16
Analyse per eiland	16
3. Kind zijn op Bonaire.....	18
3.1 Gesprekken met kinderen en jongeren	18
Thuis op Bonaire.....	18
School op Bonaire	20
Op straat en vrije tijd op Bonaire	21
Tips en wensen.....	21
3.2 De online vragenlijst.....	22
Wie hebben de vragenlijst ingevuld?.....	22
Kwaliteit van de leefomgeving: de omgevingsvoorwaarden	23
Rapportcijfer voor het leven	27
De antwoorden op de open vragen	28
3.3 Conclusie: Kinderen en jongeren aan het woord.....	30
3.4 Wat vertellen volwassenen?	31
3.5 Wat kinderen en jongeren, en volwassenen vinden vergeleken	32
4. Kind zijn op Saba.....	34
4.1 Gesprekken met kinderen en jongeren	34
Thuis op Saba	34
School op Saba	35
Op straat en vrije tijd op Saba.....	36
Tips en wensen van de kinderen en jongeren die wij hebben gesproken	37
4.2 De online vragenlijst.....	38

Wie hebben de vragenlijst ingevuld?	38
Kwaliteit van de leefomgeving: de omgevingsvoorwaarden	39
Toelichting op de omgevingsvoorwaarden	39
Rapportcijfer voor het leven.....	39
De antwoorden op de open vragen.....	41
4.3 Conclusie: Kinderen en jongeren aan het woord	43
4.4 Wat vertellen de volwassenen?.....	44
4.4 Wat kinderen en volwassenen vinden vergeleken.....	45
5. Kind zijn op Sint Eustatius.....	47
5.1.Gesprekken met kinderen en jongeren.....	47
Thuis op Sint Eustatius.....	47
School op Sint Eustatius.....	48
Op straat en vrije tijd op Sint Eustatius	49
Tips en wensen van de kinderen en jongeren die wij hebben gesproken	50
5.2 De online vragenlijst	51
Wie hebben de vragenlijst ingevuld?	51
Kwaliteit van de leefomgeving: de omgevingsvoorwaarden	52
Rapportcijfer voor het leven.....	54
De antwoorden op de open vragen.....	55
5.3 Conclusies: Kinderen en jongeren aan het woord.....	56
5.4 Wat vertellen volwassenen	57
5.5 Wat kinderen en volwassenen vinden vergeleken.....	59
6. Conclusies en aanbevelingen.....	61
De belangrijkste conclusies over wat kinderen en jongeren aangeven	61
Ieder eiland z'n eigen sfeer, cultuur en eigen knelpunten	63
Waarin verschilt wat kinderen en jongeren vinden van volwassenen	63
Het vervolg.....	64
Bijlage.....	66

Concept Lambargo

Voorwoord

Als Kinderombudsvrouw kom ik op voor de rechten van alle kinderen en jongeren in Nederland, dus ook voor die van de kinderen op St. Eustatius, Saba en Bonaire. Om mijn werk zo goed mogelijk te doen, moet ik weten hoe de kinderen en jongeren op de eilanden hun leven ervaren, wat zij belangrijk vinden en nodig hebben om hun leven zo goed mogelijk te laten zijn. Een bezoek aan Caribisch Nederland om daar zelf met de kinderen te praten, stond dan ook hoog op mijn verlanglijst toen ik ruim een jaar geleden aantrad als Kinderombudsvrouw.

Als onderdeel van de Kinderrechtentour bezocht ik in het najaar van 2016 de eilanden Bonaire, St. Eustatius en Saba. Dit rapport bevat de resultaten van de gesprekken die mijn team en ik hebben gevoerd met kinderen, jongeren en professionals op de drie eilanden en de vragenlijst die we hebben uitgezet. We spraken ongeveer 200 kinderen en nog eens 264 kinderen hebben onze vragenlijst ingevuld. Het is voor het eerst dat zo'n grote groep kinderen en jongeren in het Caribische deel van Nederland aan het woord komt over hoe het met ze gaat en wat zij belangrijk vinden.

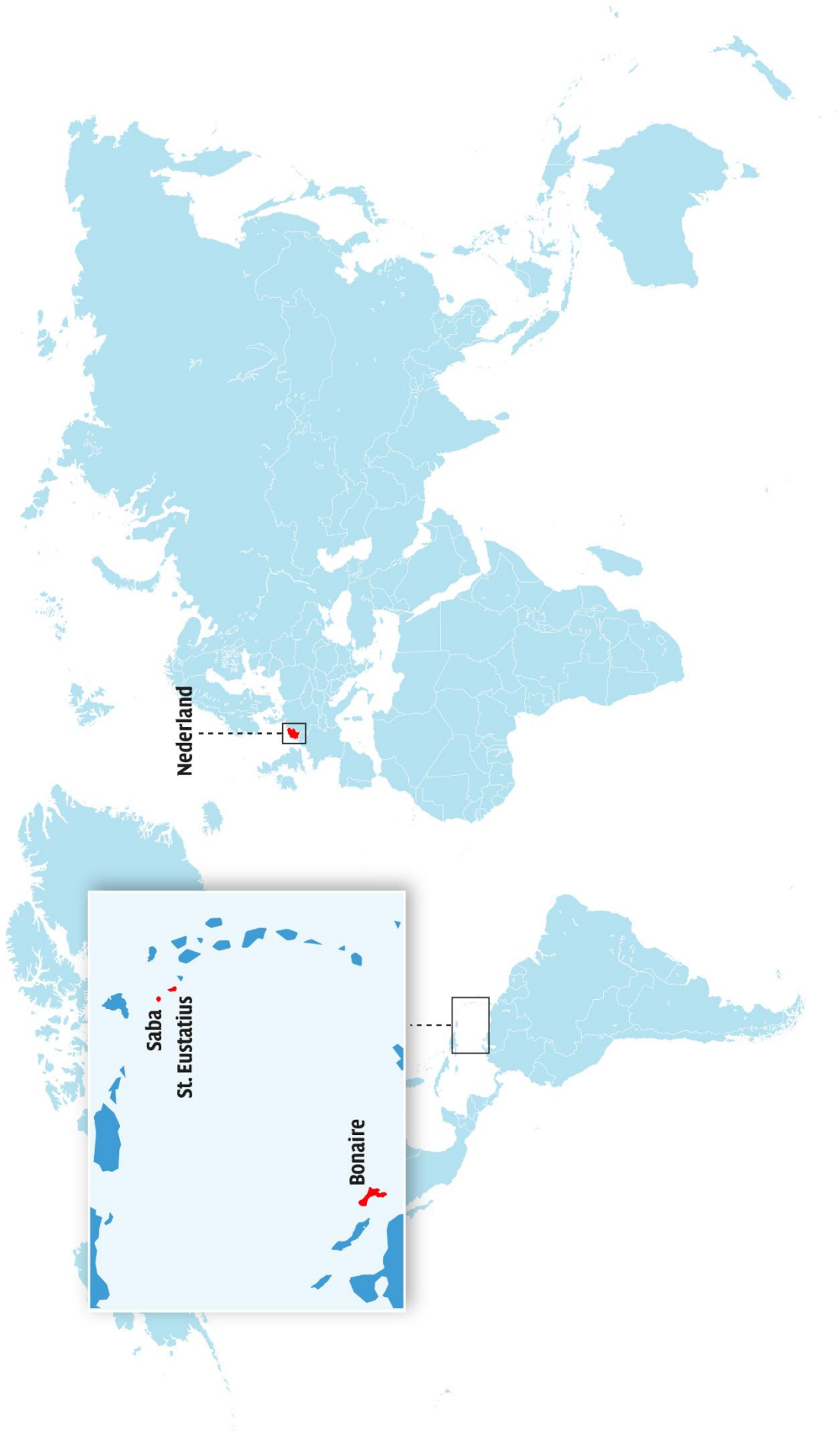
De ontmoetingen met de kinderen en jongeren hebben veel indruk op me gemaakt. Wat mij vooral is bijgebleven is het grote optimisme en de veerkracht van deze kinderen en jongeren, ook als ze alle redenen hebben om bij de pakken neer te zitten. Zo sprak ik op Bonaire een jongen die vertelde dat er thuis niet altijd genoeg geld was voor eten. Maar arm? Nee, dat was hij niet. Op een basisschool op St. Eustatius vertelde een jongen over hoe hij met de vissersboot van zijn vader naar andere eilanden ging. Geld voor een normale overtocht was er niet, maar dit was veel leuker en dan zag hij z'n vader ook nog eens! Meisjes die niet thuis konden wonen vanwege de problemen thuis, vertelden hoe ze het getroffen hadden met de lieve zorg van de volwassenen op hun opvangplek.

Veel kinderen en jongeren die ik sprak, vertelden mij dat ze het fijn vonden om hun verhaal te delen. Dat er naar hen geluisterd werd. We hoorden zelfs dat dit het leukste was wat ze in tijden had meegemaakt. En of we terugkwamen, want een beetje extra ondersteuning konden ze wel gebruiken. Dit motiveert mij nog meer om aan de slag te gaan met wat de kinderen ons verteld hebben. De eerste stap is om naar kinderen en jongeren te luisteren, mag even belangrijk is het om hier iets mee te doen. Zo kan er echt iets verbeteren in het leven van de kinderen in het Caribische deel van Nederland.

Ik wil alle kinderen die ons hebben geholpen enorm bedanken. De kinderen en jongeren op Bonaire, St. Eustatius en Saba die hun verhaal aan ons hebben verteld en de kinderen en jongeren die de moeite hebben genomen om onze vragenlijst in te vullen. Ook dank ik de volwassenen die ik heb gesproken voor het delen van hun ervaringen en inzichten.

Margrite Kalverboer, de Kinderombudsvrouw

1. Waarom deze Kinderrechtentour?

De Kinderombudsman houdt in de gaten of iedereen goed met kinderen omgaat. Bijvoorbeeld de regering, scholen, jeugdzorg en ziekenhuizen. Anders gezegd: De Kinderombudsman komt op voor de rechten van alle kinderen in Nederland. Dus ook de kinderen op Bonaire, Saba en Sint Eustatius. Samen vormen deze eilanden het Caribische deel van Nederland. Om goed op te kunnen komen voor de rechten van kinderen, moeten we natuurlijk wel weten wat er voor kinderen moet verbeteren. Daarom hebben we in het najaar van 2016 de Kinderrechtentour georganiseerd. We hebben in het Europese en Caribische deel van Nederland met kinderen gepraat en een vragenlijst uitgezet om van hen te horen hoe het met ze gaat en wat ze belangrijk vinden. In december 2016 is het rapport met de resultaten van de tour in het Europese deel Nederland verschenen. Dit rapport gaat speciaal over de kinderen in het Caribische deel van Nederland. In dit hoofdstuk leggen we uit waarom we het belangrijk vinden om met kinderen te spreken en wat we met de Tour willen bereiken.

Over Kinderrechten

Als kind of jongere¹ in Nederland heb je rechten. Die krijg je vanzelf als je geboren wordt, je hoeft ze niet te verdienen. Al deze rechten staan in het Kinderrechtenverdrag. Dat is een lijst met afspraken waar bijna alle landen van de wereld hun handtekening onder hebben gezet. Ook Nederland. Deze rechten gelden natuurlijk ook voor de kinderen en jongeren in het Caribische deel van Nederland. Kinderrechten zijn nodig om ervoor te zorgen dat kinderen en jongeren een goed leven hebben en zich goed kunnen ontwikkelen. Kinderen en jongeren hebben bijvoorbeeld recht op voldoende eten, kleding en een veilig huis om in te wonen. En ook om naar school te gaan en om geholpen te worden als ze ziek zijn.

Ouders of verzorgers moeten in de eerste plaats zorgen dat hun kind krijgt waar recht op heeft. Als dat niet lukt, dan moet de overheid daarbij helpen. Sommige dingen kunnen ouders of verzorgers niet goed regelen. Ze hebben bijvoorbeeld geen invloed op de kwaliteit van het

¹In het Kinderrechtenverdrag wordt iedereen tot 18 jaar een kind genoemd. Kinderrechten gelden dus voor kinderen en jongeren die nog geen 18 zijn.

onderwijs en de zorg. Daarvoor is de overheid verantwoordelijk.

Het recht op participatie

Een heel belangrijk kinderrecht is het recht van kinderen en jongeren om hun mening te mogen geven over hun eigen leven en over beslissingen die over hen worden genomen. Om vast te kunnen stellen of een beslissing in het belang van een kind of jongere is, is het nodig om te weten hoe hij of zij zelf over die beslissing denkt. We noemen dit het recht om gehoord te worden of het recht op participatie. De mening van een kind of jongere moet serieus genomen worden. Als iets wordt besloten heeft het kind of de jongere altijd recht op een goede uitleg waarom deze beslissing is genomen.

De taken van de Kinderombudsman

Margrite Kalverboer is in april 2016 begonnen als Kinderombudsvrouw. Ze doet haar werk niet alleen, ze werkt met een team van 12 mensen. Samen met Margrite vormen zij de organisatie 'De Kinderombudsman'.

Het team werkt op verschillende manieren aan het verbeteren van de situatie van kinderen en jongeren in Nederland. We adviseren mensen die

contact met ons opnemen, doen onderzoek en geven voorlichting. Ook adviseren we de regering, de Tweede Kamer en allerlei andere organisaties over kinderrechten. Deze taken staan allemaal in de wet. In de wet staat ook dat de Kinderombudsman zoveel mogelijk rekening moet houden met de mening van kinderen zelf. Het recht op participatie geldt dus ook voor het werk van de Kinderombudsman. Eigenlijk heel logisch: Margrite kan als Kinderombudsvrouw pas goed opkomen voor de belangen van kinderen en jongeren als ze weet wat zij belangrijk vinden.

Nieuwe Kinderombudsvrouw, nieuwe plannen

Margrite heeft er in 2016 voor gekozen om niet direct zelf plannen voor de toekomst te maken, maar eerst met kinderen en jongeren te praten. We weten als Kinderombudsman natuurlijk al best veel over kinderen in Nederland, maar kinderen en jongeren kijken toch nét even anders. Margrite wilde van zoveel mogelijk kinderen en jongeren horen hoe het met hen gaat en wat ze belangrijk vinden in hun leven. Ook wilde ze van hen weten wat de Kinderombudsman kan doen om hun situatie te verbeteren. Ten slotte wilde ze graag tips van kinderen en jongeren over waar zij over zouden willen meepraten en hoe volwassenen het beste met hen kunnen omgaan.

Op tour door Caribisch Nederland

In november 2016 is Margrite op Bonaire, Saba en St. Eustatius geweest om daar

van kinderen en jongeren te horen hoe het met ze gaat en wat zij belangrijk vinden. We hebben met ongeveer 200 kinderen en jongeren gesproken en ook met ouders, professionals en bestuurders. Verder hebben we een vragenlijst op onze website gezet, die door 264 kinderen en jongeren is ingevuld. Dit is dezelfde vragenlijst als die de kinderen en jongeren in het Europese deel van Nederland hebben ingevuld. We hebben de vragen vertaald naar het Engels en het Papiaments, zodat alle kinderen en jongeren in Caribisch Nederland deze ook konden begrijpen.

Leeswijzer

In dit rapport vertellen we wat we gedaan hebben, wat kinderen, jongeren en volwassenen ons verteld hebben en wat we vinden dat er moet gaan gebeuren. In hoofdstuk 2 beschrijven we eerst hoe de Kinderrechtentour in Caribisch Nederland er precies uitzag. Hoofdstuk 3 gaat over de kinderen en jongeren op Bonaire. In hoofdstuk 4 komen de kinderen en jongeren die op Saba wonen aan het woord en hoofdstuk 5 gaat over de kinderen en jongeren op Sint Eustatius. Daar waar in deze hoofdstukken het woord 'kind' staat, gaat het over een leerling van de basisschool. Als er staat 'jongere', dan wordt een leerling van de middelbare school bedoeld. In hoofdstuk 6 staan onze belangrijkste conclusies over de drie eilanden. We beschrijven in dit hoofdstuk ook wat we vinden dat er moet gebeuren.

2. Dit hebben we gedaan

We wilden in korte tijd van zoveel mogelijk kinderen (basisschool) en jongeren (middelbare school) in Caribisch Nederland horen wat zij van hun leven vinden: wat gaat goed en wat kan beter? Daarnaast wilden we ook van volwassenen in Caribisch Nederland horen wat zij denken dat goed gaat in het leven van kinderen en jongeren op deze eilanden en wat beter kan. In dit hoofdstuk leggen we uit hoe we dit hebben gedaan. We lichten toe hoe we geprobeerd hebben zoveel mogelijk kinderen en jongeren te bereiken zodat ze hun mening konden geven. Daarnaast beschrijven we hoe de vragenlijst is ontworpen. Ook leggen we uit hoe wij de informatie uit de gesprekken met kinderen en jongeren en de uitkomsten van de vragenlijst hebben geanalyseerd. ¹

De Kinderrechtentour Caribisch Nederland draaide om vier hoofdvragen:

1. Hoe gaat het met de kinderen en jongeren in het Caribische deel van Nederland en wat vinden ze van hun leven?
2. Wat moet er volgens deze kinderen en jongeren gebeuren om hun situatie te verbeteren?
3. Wat vinden kinderen en jongeren in Caribisch Nederland zelf belangrijk en waarover willen ze meepraten en meebeslissen? Kunnen ze dat nu al?
4. Waar wat zijn volgens de volwassenen in Caribisch Nederlands de grootste zorgen als het gaat over de situatie van kinderen en jongeren op de eilanden?

Om deze vragen zo goed mogelijk te beantwoorden en een zo volledig mogelijk beeld te krijgen, hebben we bezoeken gebracht aan Bonaire (17 en 18 november 2016), Saba (20 en 21 november 2016) en Sint Eustatius (21 en 22 november 2016). Op de eilanden is gesproken met kinderen en jongeren, ouders, bestuurders en professionals. Ook hebben we een online vragenlijst gemaakt voor alle kinderen en jongeren in Caribisch Nederland. De vragenlijst hebben we vertaald in het Engels en Papiaments. Hierdoor konden alle kinderen en jongeren in hun eigen taal hun mening geven.

De gesprekken met kinderen en jongeren

Om zoveel mogelijk gesprekken te kunnen voeren in de korte tijd die we per eiland hadden, heeft de Kinderombudsvrouw drie medewerkers meegenomen. De gesprekken met kinderen en jongeren waren soms één op één, soms in kleine groepjes en soms met een hele klas. In het blauwe kader op de volgende pagina zie je een volledige lijst van de groepen kinderen en jongeren die we hebben gesproken.

Tijdens de gesprekken met de kinderen en jongeren draaide het steeds om de vier hoofdvragen die hierboven staan. We hebben steeds gelet op wat de kinderen en jongeren vertelden over de verschillende plekken waar hun leven zich afspeelt: Thuis, school, en op staat en vrije tijd. Van elk gesprek maakten we een verslag. Alleen wij kunnen deze verslagen lezen, we geven ze niet aan andere mensen.

De vragenlijst

Tijdens de Kinderrechtentour wilden we van zoveel mogelijk kinderen en jongeren horen wat ze van hun leven vinden. Dus ook van zoveel mogelijk kinderen en jongeren in Caribisch Nederland. Maar we wisten dat het ons niet zou lukken om tijdens ons bezoek aan Caribisch Nederland met alle kinderen en jongeren

Kinderen die we hebben gesproken

Op Bonaire:

- Leerlingen van de Scholengemeenschap Bonaire (24)
- Leerlingen van het Kollegio Rayo di Solo (30)
- Meiden die in het meisjeshuis wonen (4)
- Een jongen die ons in zijn eentje wilde spreken over hoofdbegaafdheid

Op Saba:

- Leerlingen van de Saba Comprehensive School (15)

- Leerlingen van de Sacred Heart School (19)

Op Sint Eustatius:

- Leerlingen van de Gwendoline van Putten School (9)
- Leerlingen van Bethel Methodist School (30)
- Leerlingen van de Gov. de Graafschool (20)
- Leerlingen van de SDA school (22)
- Leerlingen van de Golden Rock School (22)
- Twee jongens en twee meisjes tijdens ons spreekuur

te praten. Daarom hebben we een online vragenlijst gemaakt. Via de vragenlijst konden alle kinderen en jongeren in Caribisch Nederland die dat wilden hun mening aan ons doorgeven. De vragenlijst is zo gemaakt dat hij geschikt is voor kinderen vanaf ongeveer negen jaar oud (groep zes). Het invullen gebeurde anoniem; we hebben niet naar namen gevraagd. De vragenlijst staat in bijlage 1.

In de vragenlijst hebben we verschillende vragen opgenomen die meten hoe het met kinderen en jongeren in Caribisch Nederland gaat. Zo staan er 14 vragen in de lijst die gaan over de omgeving van kinderen en jongeren. Bijvoorbeeld over de veiligheid thuis en in de buurt, structuur en regels thuis, en contact met vrienden. Dit zijn de zogenaamde omgevingsvoorwaarden. De 14 omgevingsvoorwaarden helpen om fijn, veilig en gezond op te kunnen groeien. We hebben ervoor gekozen juist deze voorwaarden te gebruiken omdat ze al uitgebreid getest zijn in andere onderzoeken. Daardoor weten we dat deze voorwaarden echt iets zeggen over hoe geschikt de omgeving van een kind of jongere is voor een fijne jeugd en een goede ontwikkeling.² De volledige lijst

² Margrite heeft in haar vorige baan als wetenschapper aan de Rijksuniversiteit Groningen veel onderzoek gedaan naar de 14 omgevingsvoorwaarden. Een

staat in het blauwe kader op de volgende pagina. Als de 14 voorwaarden goed of voldoende gescoord worden door kinderen en jongeren, dan hebben ze waarschijnlijk een fijne kindertijd en groeit hij of zij op in een stimulerende en veilige omgeving. Wanneer een voorwaarde matig of onvoldoende is, kan dit een negatieve invloed hebben op het leven van kinderen en jongeren. Hoe meer voorwaarden niet in orde zijn, hoe zorgelijker dit is.³

Naast de 14 voorwaarden hebben we kinderen en jongeren ook gevraagd een rapportcijfer te geven voor hun leven. Verder hebben we ze gevraagd om voor ons op te schrijven welke dingen het leven fijn maken en welke dingen beter kunnen. Dit zijn de zogenaamde open vragen. Als laatste hebben we de kinderen en jongeren gevraagd wat zij zouden veranderen als zij zelf Kinderombudsman of vrouw waren.

wetenschappelijke uitleg staat in het volgende boek: M. Kalverboer & E. Zijlstra (2006). Het belang van het kind in het Nederlands recht, Voorwaarden voor ontwikkeling vanuit een pedagogisch perspectief. Uitgeverij SWP: Amsterdam.

³ Dit wordt uitgelegd in het boek dat hierboven genoemd is.

Alle 14 omgevingsvoorwaarden

1. Verzorging

- Genoeg te eten en te drinken
- Genoeg kleding
- Genoeg slaap
- Een dokter wanneer het nodig is

2. Veiligheid bij jou in huis

- Je voelt je veilig bij jou thuis
- Er wordt bij jou thuis geen geweld gebruikt
- Er wordt bij jou thuis geen drugs gebruikt
- Er wordt bij jou thuis niet gescholden

3. Liefde en aandacht van jouw ouders of opvoeders

- Je voelt je door hen begrepen
- Ze hebben tijd voor je als je ze nodig hebt
- Je hebt een goede band met ze

4. Structuur, regels en ondersteuning

- Op een vaste tijd opstaan
- Elke dag naar school gaan
- Er zijn afspraken en regels waar jij je aan moet houden
- Er is iemand die je helpt als dat nodig is

5. Het goede voorbeeld krijgen van jouw ouders of opvoeders

- Ruzie wordt uitgepraat
- Ze leggen dingen uit als je iets niet snapt
- Ze zorgen goed voor zichzelf en anderen
- Ze hebben werk of doen vrijwilligerswerk

6. Interesse van je ouders of opvoeders in wat jij belangrijk vindt

- Je kunt je verhaal bij ze kwijt
- Ze luisteren naar jouw ideeën en wensen
- Je kan met iemand praten als je problemen hebt
- Je mag zelf kiezen wat je op een dag wilt doen

7. Opvoeding

- Er is altijd goed voor je gezorgd
- Er staat altijd iemand voor je klaar
- Je hebt contact met volwassenen die langere tijd voor je hebben gezorgd en belangrijk zijn voor je (bijvoorbeeld familieleden of pleegouders)

8. Veiligheid in de buurt

- Je voelt je veilig
- Er is weinig ruzie in de buurt
- Er wordt niet vaak ingebroken
- Er is geen crimineel gedrag
- Er hangen geen vervelende mensen of jongeren rond

9. Respect

- Je wordt niet anders behandeld door andere kinderen (bijvoorbeeld door je geloof of hoe je eruit ziet)
- Je hebt het gevoel dat anderen rekening houden met wie jij bent
- Je hebt het gevoel dat je dezelfde kansen krijgt als andere kinderen

10. Andere volwassenen bij wie je terecht kunt

- Behalve je ouders of opvoeders zijn er andere mensen die jou helpen.
- Je kunt bij familieleden, burens, leraren of andere mensen terecht als je vragen hebt of extra hulp nodig hebt
- Je zit bij een sportclub of vereniging

11. School en vrije tijd

- Je vindt het niet vervelend om naar school te gaan
- Je krijgt op school genoeg hulp en steun, zodat je goed kunt leren
- Je krijgt de kans om in je vrije tijd de dingen te doen die je leuk vindt of waar je goed in bent

12. Contact met vrienden

- Je doet graag leuke dingen met je vrienden
- Je kunt goed met je vrienden opschieten
- Je voelt je begrepen door hen
- Ze houden rekening met wie jij bent

13. Het goede voorbeeld krijgen van mensen die jij kent

- Kinderen en volwassenen die jij kent zorgen goed voor zichzelf en voor anderen en helpen elkaar graag
- Kinderen en volwassenen die jij kent behandelen elkaar met respect
- Kinderen en volwassenen die jij kent hebben een positieve invloed op je

14. Zekerheid in je leven

- Je hebt vertrouwen in je toekomst
- Je woont langere tijd op één plek (niet vaak verhuisd)
- Als er iets verandert dan wordt dat met jou besproken
- Je bent niet plotseling van school gewisseld
- Er zijn geen grote dingen gebeurd in je leven die je moeilijk of vervelend vond

Verschillende groepen

Een aantal vragen was bedoeld om meer te weten te komen over de kinderen en jongeren die onze vragenlijst invulden. Bijvoorbeeld de leeftijd, het geslacht en de woonsituatie. We hebben ook iets gevraagd over school en het geboorteland van de ouders. Op deze manier konden we iedereen die de vragenlijst heeft ingevuld opdelen in groepen, en deze groepen met elkaar vergelijken.

Als kinderen en jongeren thuis weinig geld hebben of problemen, konden ze dat ook aangeven. En ook als hun ouders op een vervelende manier gescheiden zijn, ze jeugdhulp krijgen of naar een school voor speciaal onderwijs gaan. We waren extra benieuwd naar wat deze kinderen en jongeren willen veranderen om fijner op te groeien en hoe zij de omgevingsvoorwaarden beoordelen.

Testen en verspreiden

Om zeker te weten dat de vragenlijst goed te begrijpen was, hebben we dit getest met een groep kinderen en jongeren uit het Europese deel van Nederland. Tien kinderen en jongeren hebben ons hierbij geholpen. Tussen 10 november 2016 en medio januari 2017 kon de vragenlijst op onze website worden ingevuld door de kinderen en jongeren in Caribisch Nederland. We hebben op Facebook, via scholen en tijdens onze bezoek aan Caribisch Nederland aandacht gevraagd voor de vragenlijst.

Analyse van de antwoorden

De gesprekken met kinderen en jongeren

Zoals al gezegd: we hebben van elke gesprek een verslag gemaakt. In het verslag van elk gesprek staat met wie we gesproken hebben en wat er is gezegd. Deze verslagen hebben we geanalyseerd. We hebben wat er verteld is zoveel mogelijk gecategoriseerd. Zo kan het gaan over thuis, school, op straat en vrije tijd, en over andere onderwerpen die

besproken zijn. De categorie Thuis kan bijvoorbeeld gaan over hoe ouders met kinderen omgaan, maar ook over armoede. De categorie School kan gaan over de kwaliteit van het onderwijs, maar ook over veiligheid op school. Dit zijn dezelfde hoofdcategorieën die in de Kinderrechtentour in het Europese deel van Nederland zijn gebruikt. Ook hebben we een onderverdeling gemaakt. We hebben genoteerd door hoeveel verschillende kinderen en jongeren bepaalde thema's, zoals armoede of gebrek aan activiteiten zijn genoemd en van wie het signaal afkomstig is.

De vragenlijst

Om de vele verschillende antwoorden van de kinderen en jongeren die de vragenlijst hebben ingevuld tot een geheel te maken, hebben we de antwoorden bekeken en met statistische testen onderzocht.

Hieronder vertellen we wat we precies hebben gedaan en welke statistische methoden we hiervoor hebben gebruikt.

Een representatieve groep

Kinderen en jongeren hebben zelf gekozen de vragenlijst in te vullen. Hierdoor kan het zijn dat bepaalde groepen kinderen en jongeren niet hebben meegedaan. Om iets te kunnen zeggen over alle kinderen en jongeren op de drie eilanden hebben we gecontroleerd of de groep die heeft meegedaan op bepaalde kenmerken hetzelfde is als alle kinderen en jongeren op de eilanden. Per eiland hebben we gekeken naar de kenmerken: geslacht, leeftijd, type onderwijs en geloof. Als de groep op deze kenmerken hetzelfde is als alle kinderen op het eiland, dan is de groep representatief. Om dit te controleren hebben we per eiland een statistische test uitgevoerd.⁴

⁴ Een chi-kwadraattoets

De omgevingsvoorwaarden

De antwoorden die gegeven kunnen worden op de 14 omgevingsvoorwaarden zijn *onvoldoende*, *matig*, *voldoende* en *goed*. In plaats van vier antwoordmogelijkheden, wilden we graag twee antwoordmogelijkheden om in één oogopslag te kunnen zien of de omgevingsvoorwaarde goed of slecht is beoordeeld. Daarom hebben we de antwoorden *matig* en *onvoldoende* de score 0 gegeven (niet in orde) en de antwoorden *voldoende* en *goed* de score 1 (in orde). Als je de scores op de 14 omgevingsvoorwaarden vervolgens bij elkaar optelt krijg je een totaalscore, waarbij de score 14 betekent dat alle omgevingsvoorwaarden in orde zijn en waarbij 0 betekent dat geen van de omgevingsvoorwaarden in orde is.

De omgevingsvoorwaarden zijn verdeeld in zeven voorwaarden die over de thuissituatie gaan en zeven voorwaarden die over de opvoedingsomgeving gaan. Dit zijn de zogenoemde subschalen. Als je deze voorwaarden bij elkaar neemt krijg je twee scores: één voor de thuissituatie en één voor de opvoedingsomgeving.

We hebben de totaalscore van de 14 omgevingsvoorwaarden, het rapportcijfer voor hun leven en de scores op de subschalen thuissituatie en opvoedingsomgeving onderzocht. We hebben gekeken naar de gemiddelden van de antwoorden en naar hoe groot de verschillen tussen de antwoorden van de verschillende groepen zijn.⁵

Voor de twee subschalen thuissituatie en opvoedingsomgeving hebben we ook gekeken of een van de twee schalen opvallend vaak in orde zijn, of juist niet in orde zijn. We hebben hiervoor een statistische test uitgevoerd.⁶

⁵ Dit noem je spreiding

⁶ De zogenaamde t-toets

Toelichtingen

Bij de beantwoording van de gesloten vragen over de omgevingsvoorwaarden hebben we de kinderen en jongeren de mogelijkheid gegeven om een toelichting te geven op een bepaalde vraag. Dit omdat we graag willen weten waarom een kind of jongere een bepaalde score geeft aan bepaalde omgevingsvoorwaarden. De toelichtingen hebben we in drie hoofdcategorieën verdeeld: thuis en familie, school, en op straat en vrije tijd.

Verschillende groepen

In de vragenlijst konden kinderen en jongeren aangeven of ze thuis weinig geld of problemen hadden, of ze jeugdhulp krijgen, of hun ouders op een vervelende manier zijn gescheiden en of ze naar een school voor speciaal onderwijs gaan. Door de antwoorden zijn kinderen en jongeren in deze vijf groepen te herkennen. We wilden graag weten of de kinderen in deze groepen een ander rapportcijfer hebben gegeven voor hun leven dan de andere kinderen. Dit wilden we ook graag weten over de totaalscore op de 14 omgevingsvoorwaarden. We hebben dit onderzocht met een statistische toets.⁷ Ten slotte wilden we graag weten of de kinderen in de vijf groepen andere antwoorden hebben gegeven op de afzonderlijke 14 omgevingsvoorwaarden dan de andere kinderen. Ook dit hebben we onderzocht met behulp van een statistische toets.⁸

Open vragen

De vele verschillende antwoorden op de open vragen zijn, net als de informatie uit de gesprekken, zoveel mogelijk in de categorieën thuis en familie, school, op straat en vrije tijd ondergebracht. Ook hier hebben we gekeken naar het aantal antwoorden per categorie, welke categorie het meest is genoemd en hebben we de categorieën onderverdeeld.

⁷ De zogenaamde t-toets.

⁸ In dit geval de chi-kwadraattoets.

De visie van de volwassenen

Tijdens onze bezoeken aan Bonaire, Saba en Sint Eustatius hebben we ook gesproken met de bestuurders van de eilanden en andere professionals. Met andere professionals bedoelen we mensen die voor het Centrum voor Jeugd en Gezin werken, de Jeugdzorg en Gezinsvoogdij Caribisch Nederland, de Voogdijraad, de politie en andere hulpverleners. De bestuurders zijn de vertegenwoordigers van de Openbare

als bij de kinderen en jongeren hebben we van elk werkbezoek een verslag gemaakt. Hierin staat met wie we gesproken hebben en wat er is gezegd. Ook deze verslagen zijn alleen voor ons en delen we niet met anderen. De verslagen hebben we geanalyseerd. Hierbij hebben we dezelfde categorieën gebruikt als bij de kinderen en jongeren: thuis, school, op straat en vrije tijd, en andere onderwerpen die besproken zijn.

Volwassenen die we hebben gesproken

Op Bonaire:

- Vertegenwoordigers van het Openbaar Lichaam (5)
- De directeur van basisschool de Pelikaan
- De Rijksvertegenwoordiger
- De directeur van de Rijksdienst Caribisch Nederland
- Vertegenwoordigers van Het Centrum voor Jeugd en Gezin (3)
- Vertegenwoordiger van Jeugdzorg en Gezinsvoogdij Caribisch Nederland
- Ouders (5)
- Vertegenwoordiger van het Langverblijf huis
- Medewerker Justitiële inrichting Caribisch Nederland

Op Saba:

- Vertegenwoordigers van het Openbaar lichaam (4)
- De schoolcounselor
- Vertegenwoordiger van de voogdijraad
- Vertegenwoordiger van Expertise Center Education Care (EC2)

- Medewerker van de politie
- Diverse professionals aanwezig op een bijeenkomst in het kader van de start van de Kinderrechtenweek op Saba
- Kerkelijk leider

Op Sint Eustatius:

- Vertegenwoordigers van het Openbaar Lichaam (2)
- Vertegenwoordigers van Daughters of the King (2)
- Vertegenwoordiger van Mega D Youth Foundation
- Vertegenwoordiger van Centrum voor Jeugd en Gezin
- Vertegenwoordigers van het Safetynet (5)
- Medewerker van de politie
- Professional
- Oud-professional op het spreekuur

Lichamen, de overheid van Saba, Bonaire en Sint-Eustatius en de Rijksvertegenwoordiger. In het kader hieronder zie je een volledige lijst van de volwassenen die we hebben gesproken.

Met de bestuurders en de professionals is vooral gesproken over de zorgen en knelpunten die zij zien voor de kinderen en jongeren in Caribisch Nederland. Net

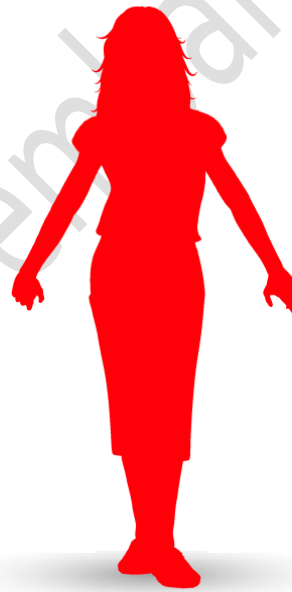
Analyse per eiland

In dit rapport beschrijven we wat kinderen en jongeren ons verteld hebben apart van wat volwassen ons hebben verteld. In de Kinderrechtentour gaat het natuurlijk om de stem van kinderen en jongeren. Daarom is dat wat de kinderen en

jongeren ons verteld hebben het meest uitgebreid beschreven.

We hebben verder per eiland een analyse gemaakt wat we gehoord hebben in onze gesprekken met kinderen en jongeren en wat er is ingevuld in de vragenlijsten. Ook hebben we per eiland een analyse gemaakt van wat de kinderen en de jongeren ons verteld hebben en wat we gehoord hebben van de volwassenen die we

hebben gesproken. Tot slot hebben we voor de drie eilanden gezamenlijk gekeken wat de belangrijkste resultaten en conclusies zijn.

3. Kind zijn op Bonaire

In dit hoofdstuk staan de kinderen en jongeren op Bonaire centraal. Hoe ervaren kinderen en jongeren op Bonaire hun leven? Om antwoord te geven op deze vraag zijn er met circa 60 kinderen en jongeren groeps gesprekken gevoerd en hebben 179 kinderen en jongeren de online vragenlijst ingevuld. Daarnaast hebben we met volwassenen gesproken die op Bonaire werken. In dit hoofdstuk bespreken we eerst wat kinderen en jongens ons tijdens de gesprekken verteld hebben en gaan we daarna in op de resultaten van de vragenlijst. Vervolgens bespreken we wat we van volwassenen hebben gehoord. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een vergelijking van wat de kinderen en jongeren en de volwassen vinden op de belangrijkste thema's.

Bonaire ligt in het zuidelijke deel van de Caribische zee, voor de kust van Venezuela. Het eiland is anderhalf keer zo groot als Texel en telt ruim 19.400 inwoners. Kralendijk is de hoofdstad van Bonaire en toerisme en zoutwinning zijn de belangrijkste economische sectoren. Het grootste deel van de bevolking is Rooms-Katholiek. De officiële taal is Nederlands, maar veel mensen op Bonaire spreken Papiaments. Ongeveer 4.400 van de inwoners van zijn jonger dan 20 jaar⁹.

3.1 Gesprekken met kinderen en jongeren

De kinderen en jongeren hebben ons verteld over hoe het is om kind te zijn op Bonaire. Wat er leuk aan is en ook wat beter kan. Zij wilden ons graag over hun eiland en hun leven vertellen. We hebben veel tips van ze gekregen over wat er zou moeten veranderen voor de kinderen en jongeren op Bonaire. Hieronder staat wat ze ons hebben verteld. We hebben dat ingedeeld in verschillende thema's: thuis, school, en op straat en vrije tijd.

Thuis op Bonaire

Familie is heel belangrijk voor de kinderen en jongeren op Bonaire. De samenstelling van het gezin, maar ook de materiele omstandigheden thuis zijn van grote invloed op hun dagelijkse leven. Kinderen en jongeren hebben een duidelijk beeld van wat er goed gaat en wat er beter kan.

Genoeg geld om van te leven

Kinderen en jongeren vertellen ons dat er armoede onder kinderen is, maar niet veel. "Maar als ze arm zijn, zijn ze heel arm." Volgens de kinderen en jongeren is iemand arm als je geen geld hebt, geen eten of kleding, geen goed huis en geen auto. Kinderen en jongeren die arm zijn worden daar soms mee gepest. Een jongere vertelt dat veel kinderen op het praktijkonderwijs (PRO) en VMBO niet rijk

⁹ CBS Statline, geraadpleegd op 8 juni 2017

zijn en in huizen van de sociale woningbouw wonen.

Genoeg te eten en te drinken en een goed huis

Kinderen en jongeren geven aan dat hun ouders te veel moeten werken om rond te kunnen komen. Dat komt onder andere doordat het eten duur is. Sommige van de ouders hebben wel twee of drie banen. Een jongen vertelt dat ze thuis met vier kinderen zijn en dat hun moeder alleen voor hen zorgt. "Bij ons is soms niet genoeg eten." Hij ontbijt ook niet elke dag. Soms eet hij in de eerste pauze ook niet. Meer kinderen en jongeren vertellen dat ze niet elke dag ontbijten. Redenen die ze geven zijn dat ze geen tijd hebben of dat hun ouders het ontbijt waren vergeten. Een meisje vertelt dat ze haar eigen eten soms deelt met een klasgenoot die vaak geen eten bij zich heeft.

Volgens de kinderen kun je op de basisschool een broodje en sap halen als je 's ochtends niet hebt gegeten. Dat gebeurt regelmatig. Jongeren geven aan dat dit ook kan op de middelbare school op Bonaire, de SGB.

De thuissituatie/ hoe we willen dat onze ouders met ons omgaan

We willen meer aandacht van onze ouders!

Volgens de kinderen en jongeren hebben ouders te weinig tijd voor hen, omdat ouders veel moeten werken. Ze vinden dat ouders meer aandacht moeten kunnen hebben voor hun kinderen. Ook moet er door volwassenen meer gepraat worden met de kinderen, "en niet maar 15 minuten, maar een uur." Volgens kinderen en jongeren weten volwassenen niet altijd hoe ze dat moeten doen: "Ze moeten eens luisteren naar kinderen en meer respect hebben voor kinderen." En, "Als ik

mijn oma tegenspreek, vindt ze dat ik geen respect heb voor haar, terwijl ik alleen een gesprek met haar wil voeren. Trouwens, ik weet toch echt beter hoe de computer werkt dan zij!"

Zo nu en dan een klap van ouders

"Je raakt eraan gewend dat iemand z'n kind op straat slaat", vertellen de jongeren ons. Ze geven aan dat ze niet in elkaar worden geslagen, wel dat ze soms een klap krijgen. Een reden voor een klap kan zijn dat ze het laatste woord willen hebben. Dat mag niet, dat wordt door ouders gezien als brutaal. Volgens de jongeren is het een beetje ouderwets op Bonaire. "De ouders zijn blijven steken in de oude tijd".

De jongeren zijn kritisch over het slaan door hun ouders. Ze vinden dat je een kind geen respect bijbrengt door te slaan. Ze vinden dat het moet veranderen, "want wie geslagen wordt, slaat zelf ook". Ook vinden ze dat ouders niet moeten schelden tegen hun kinderen. Geweld komt voor in de levens van de kinderen en jongeren, maar er wordt onderling en in de klas weinig over gepraat.

Ouders helpen als opvoeden moeilijk is

Jongeren zeggen dat er te weinig met ouders over de opvoeding van hun kinderen wordt gepraat. Verder geven ze aan behoefte te hebben aan iemand of een instantie die je kunt bellen als je gepest wordt op school of problemen hebt. Ze weten dat er op Curaçao een Kindertelefoon is. Dat willen ze op Bonaire ook. Ook willen ze dat er een Kinderombudsman komt.

Als je niet meer thuis kan wonen

Op Bonaire zijn drie instellingen waar kinderen en jongeren kunnen wonen als zij niet meer thuis kunnen wonen. Eén van de instellingen is een meisjeshuis. Meisjes die in het meisjeshuis wonen, vertellen ons dat er geen mogelijkheid is voor meiden jonger dan 18 jaar om begeleid op

kamers te wonen. Kinderen en jongeren die niet thuis kunnen wonen, mogen in het weekend vaak niet naar huis. Verder zijn er te weinig tehuizen voor kinderen en jongeren met gedragsproblemen.

School op Bonaire

School is naast thuis en de buurt een plek waar kinderen en jongeren veel zijn. Het is daarom belangrijk dat het onderwijs van goede kwaliteit is en dat ze zich op school prettig en veilig voelen, zodat kinderen en jongeren zich zo goed mogelijk kunnen ontwikkelen.

Kwaliteit en aanbod van het onderwijs

Jongeren hebben klachten over de kwaliteit van het onderwijs: "De kwaliteit van het onderwijs is niet goed, lessen vallen uit en er zijn slechte docenten. Als de onderwijsinspectie komt dan verandert voor drie weken ineens alles, zelfs de structuur." De jongeren hebben verschillende tips gegeven hoe scholen beter kunnen worden: inzetten van betere, bevoegde docenten, onderwijs meer afstemmen op eigen tempo en niveau, meer lessen, geen lesuitval en lessen die beter toegesneden zijn op Caribisch Nederland. "Veel lessen komen uit Nederland. Dat zou in de cultuur van Bonaire moeten zijn."

Daarnaast geven de kinderen en jongeren aan dat er geen geld is voor boeken, schriften of het materiaal voor de praktijkvakken. Verder is er weinig keuze in school of opleiding.

Leerlingen die extra ondersteuning nodig hebben

Sommige kinderen geven dat ze last hebben van klasgenoten die zorgen voor onrust in de klas. Deze kinderen hebben misschien extra ondersteuning nodig, maar daar wordt te weinig aan gedaan. Kinderen vertellen dat door de onrust in de klas het voor andere kinderen soms moeilijk is om de les goed te volgen en te leren.

Veiligheid op school

Jongeren vertellen dat er flink wordt gepest en gevochten op de middelbare school. Soms ook tegen LHBTI¹⁰ kinderen en jongeren. Ze geven verder aan dat pesten niet regelmatig wordt besproken door de leraren in de klas. Er wordt wel over gesproken als er een incident is geweest. "Docenten weten het wel, maar doen er niets aan." De schoolomgeving, direct buiten het schoolterrein, ervaren ze als onveilig. Zo vertellen ze ons dat het gebeurt dat een soort snoepje waar drugs in zit over het hek van de school wordt gegooid. Verder vinden ze dat leerlingen niet op een nette manier met elkaar praten en elkaar niet goed helpen. Ook is het schooluniform (het T-shirt) verschillend van kleur per schoolniveau en werkt dit onderscheid in de hand.

En wat als het misgaat op school?

Jongeren geven aan dat het best lastig is als er iets niet goed gaat op school en je hierover met iemand wil praten. Dit heeft te maken met het wonen op een klein eiland. "Als je iets vertelt aan een volwassene of een docent weet meteen

¹⁰ LHBTI-kinderen zijn lesbische, homoseksuele, biseksuele en transgender kinderen en kinderen met een intersekseconditie, die mannelijke en vrouwelijke kenmerken hebben.

iedereen dat." Nu gaan de jongeren naar een docent of conciërge die ze vertrouwen. Voor zover er een vertrouwenspersoon is aangesteld, wordt die niet altijd vertrouwd door de leerlingen.

Meepraten en meebeslissen

Vorig jaar was nog een leerlingenraad op de middelbare school, maar die deed volgens de jongeren niet veel. In het schooljaar 2016/2017 was er volgens hen geen leerlingenraad meer.

Hoe kom je op school en weer thuis?

Op Bonaire rijdt geen openbaar vervoer en er is geen leerlingenvervoer. De jongeren geven aan dat de wegen niet geschikt zijn voor fietsers en het verkeer te gevaarlijk is. "De auto's houden geen rekening met fietsers en er zijn honden." Veel kinderen en jongeren zijn hierdoor afhankelijk van hun ouders of andere volwassenen om op school te komen met de auto en dat is best lastig te organiseren. "Onze ouders moeten ons brengen en dat lukt niet altijd."

Op straat en vrije tijd op Bonaire

De buurt is de plek waar je veel tijd met vrienden doorbrengt. Daarnaast zijn er andere plekken waar je heen kunt als je niet thuis of op school bent. We hebben de kinderen en jongeren ook gevraagd wat ze doen in hun vrije tijd.

Te weinig te doen op Bonaire

Veel kinderen en jongeren geven aan dat er te weinig voor hen te doen is op Bonaire. Er zijn te weinig activiteiten waar ze in hun vrije tijd naar toe kunnen gaan. "Het enige leuke nu is zwemmen en een beetje sport." "We vervelen ons. Niemand wil op Bonaire blijven als het vakantie is. Er is zelfs geen leuke speeltuin voor kleinere kinderen." De zee wordt unaniem genoemd als leuk aan Bonaire. Punt van aandacht zijn de kosten die zijn verbonden aan de sporten die er wel zijn. Er zijn ouders die de kosten niet kunnen betalen.

Slechte wegen en geen openbaar vervoer

Zoals al aangegeven is er geen openbaar vervoer op Bonaire en fietsen is gevaarlijk. Hierdoor kunnen kinderen en jongeren in hun vrije tijd vaak nergens heen. Jongeren vertellen ons dat ze soms niet naar sport of andere activiteiten gaan, omdat hun ouders hen niet kunnen brengen en halen. Ze willen graag zelfstandiger kunnen bewegen over het eiland.

Niet overal veilig op straat

Kinderen en jongeren voelen zich regelmatig onveilig op straat. Na 20:00 uur kun je niet meer naar buiten, onder andere omdat er drugs wordt verkocht. "Op sommige plekken staan ook groepjes met enge mensen, jongeren die met stenen gooien."

Alcohol en drugs

Jongeren geven aan dat veel mensen op Bonaire drugs gebruiken. Volgens kinderen is er ook veel alcoholmisbruik. Ze vinden dat er te weinig wordt gedaan om drugsgebruik te bestrijden. Kinderen en jongeren uit families waar alcohol en drugs worden gebruikt, krijgen ook niet genoeg hulp.

Tips en wensen

De kinderen en jongeren die we hebben gesproken, hebben ons veel tips gegeven over wat er moet veranderen om de

levens van kinderen op Bonaire beter te maken. Hieronder staat verder uitgewerkt wat hun tips en wensen zijn.

Doe iets aan armoede

Ze willen dat er meer hulp komt voor kinderen en jongeren die thuis weinig geld hebben. Er moet geld komen voor arme mensen, spullen moeten goedkoper worden, iedereen moet genoeg eten en drinken hebben en een goed huis met internet. Ook moeten ouders werk krijgen en moeten ze gesteund worden.

Zorg ervoor dat onze ouders en opvoeder beter met ons omgaan

Kinderen en jongeren willen graag dat ouders en opvoeders meer aandacht voor hen hebben. Volwassenen moeten beter luisteren naar en meer respect hebben voor kinderen en jongeren. Daarnaast moet er minder geslagen en gescholden worden. Er moet meer met ouders over de opvoeding van kinderen worden gepraat.

Doe iets aan de toegang, het aanbod en de kwaliteit van het onderwijs

De kwaliteit van de scholen moet omhoog en het aanbod moet worden vergroot. Daarnaast moet het vervoer naar school beter worden geregeld zodat iedereen op school kan komen. De scholen moeten veiliger zijn en er moet een goede vertrouwenspersoon op school komen.

Zorg voor meer activiteiten

Er moeten meer activiteiten voor na schooltijd komen: meer verschillende sporten, meer clubs, meer speeltuinen en meer speelplaatsen.

Zorg voor meer veiligheid

Thuis en in de buurt moet het veilig zijn en hierop moet worden toegezien. Er moet meer hulp komen voor kinderen en jongeren die thuis of op school problemen hebben. Belangrijk is ook dat kinderen zich veilig voelen om hun verhaal te delen, zonder zich zorgen te maken dat meteen iedereen het weet.

3.2 De online vragenlijst

Wie hebben de vragenlijst ingevuld?

Honderdnegenenzeventig kinderen en jongeren op Bonaire hebben de volledige vragenlijst ingevuld. Hieronder staat informatie over wie de vragenlijst hebben ingevuld.

De vragenlijst is door bijna evenveel jongens als meisjes ingevuld. De gemiddelde leeftijd van de kinderen en jongeren is twaalf jaar. Vijfzeventig procent van de respondenten heeft de leeftijd tussen de 8 en 13 jaar en 25 procent is tussen de 14 en 18 jaar. De meeste kinderen en jongeren (53,6%) wonen bij beide ouders. Een deel woont alleen bij vader (5%) of alleen bij moeder (25,1%) en een deel woont afwisselend bij vader en moeder (7,3%). Drie kinderen en jongeren wonen in een pleeggezin en één woont er in een langverblijfshuis. 10,6 procent van de kinderen en jongeren hebben de optie 'anders, namelijk' ingevuld. Zij wonen bij hun grootouders, bij familie, een zus, bij een vriendje of op zichzelf.

Zeggen de resultaten uit de vragenlijst iets over alle kinderen en jongeren op Bonaire?

Het doel van de vragenlijst was om van zoveel mogelijk kinderen en jongeren op Bonaire te horen wat er goed gaat in hun leven en wat er beter kan. Ook wilden we graag weten waar ze over mee willen praten en wat De Kinderombudsman moet veranderen voor de kinderen op Bonaire. Het is wel belangrijk in het achterhoofd te houden dat wij bepaalde groepen kinderen en jongeren waarschijnlijk niet hebben bereikt met onze vragenlijst. Bijvoorbeeld kinderen en jongeren die in een moeilijke situatie zitten. Daardoor is het mogelijk dat de resultaten iets positiever zijn dan als deze kinderen en jongeren de vragenlijst wel zouden hebben ingevuld.

Op Bonaire wonen 2.079 minderjarigen in de leeftijdsgroep tien tot twintig. Om representatieve uitspraken te kunnen doen over alle minderjarigen op Bonaire, moet de steekproefgrootte minimaal 325 respondenten zijn. Daarnaast moet de steekproef een goede afspiegeling zijn van de achtergrondkenmerken van de kinderen op Bonaire, zoals geslacht, onderwijsniveau en leeftijd. De cijfers moeten iets kunnen zeggen over de groep als geheel.

In totaal hebben 179 kinderen en jongeren op Bonaire in de leeftijdsgroep van 8 tot 18 jaar de vragenlijst volledig ingevuld. De groep kinderen en jongeren is op basis van geslacht een goede afspiegeling van de populatie, maar niet op leeftijd en onderwijs. Dit maakt dat de resultaten van de vragenlijst dus niet representatief zijn voor de kinderen en jongeren op Bonaire.

De vragenlijst is echter niet het enige onderdeel van dit onderzoek. Hierboven is al aangegeven dat we met veel kinderen en jongeren hebben gesproken. Deze gesprekken vormen de grootste bron van informatie. Bij kwalitatief onderzoek (de gesprekken) zijn twintig á dertig interviews al voldoende om uitspraken te doen over één bepaald onderwerp. Gecombineerd geven de resultaten van de vragenlijst en de gesprekken een goed beeld van het leven van kinderen en jongeren op Bonaire en wat zij belangrijk vinden.

Van een derde van de kinderen en jongeren is hun ouders afkomstig uit Bonaire (38% van de moeders, 30% van de vaders). De overige 62 procent van de moeders komt uit 17 andere landen of gemeenten, waaronder Europees Nederland, Curaçao en de Dominicaanse republiek. De overige zeventig procent van de vaders komt uit negentien andere landen en gemeenten, waaronder Curaçao (24%) en Europees Nederland (14%). Zeven procent van de kinderen en jongeren weet niet waar hun vader geboren is.

Bijna alle kinderen en jongeren die de vragenlijst hebben ingevuld gaan naar school. Negenveertig procent van de kinderen zit op de basisschool en 49 procent van de jongeren zit op de middelbare school. Vier jongeren volgen geen regulier basis- of voortgezet

onderwijs. Het gaat dan om een jongere die een Hbo-opleiding volgt, een jongere die thuisonderwijs krijgt, een jongere die werkt en een jongere die niet naar school gaat en niet werkt.

Ruim tachtig procent van alle kinderen en jongeren wist voordat ze de vragenlijst invulden al wat kinderrechten zijn. Achtentwintig procent had ook al eens van De Kinderombudsman gehoord.

Kwaliteit van de leefomgeving: de omgevingsvoorwaarden

Tevreden

De kinderen en jongeren op Bonaire geven aan heel tevreden te zijn over de kwaliteit van hun leefomgeving. Gemiddeld beoordelen ze 13 van de 14 omgevingsvoorwaarden als voldoende of goed. Vijfenzestig procent van de

kinderen en jongeren (117) beoordelen zelfs alle 14 voorwaarden voldoende of goed. Vijftien procent van de kinderen en jongeren (27) hebben aangegeven dat drie of meer omgevingsvoorwaarden niet in orde zijn.

Score op losse omgevingsvoorwaarden

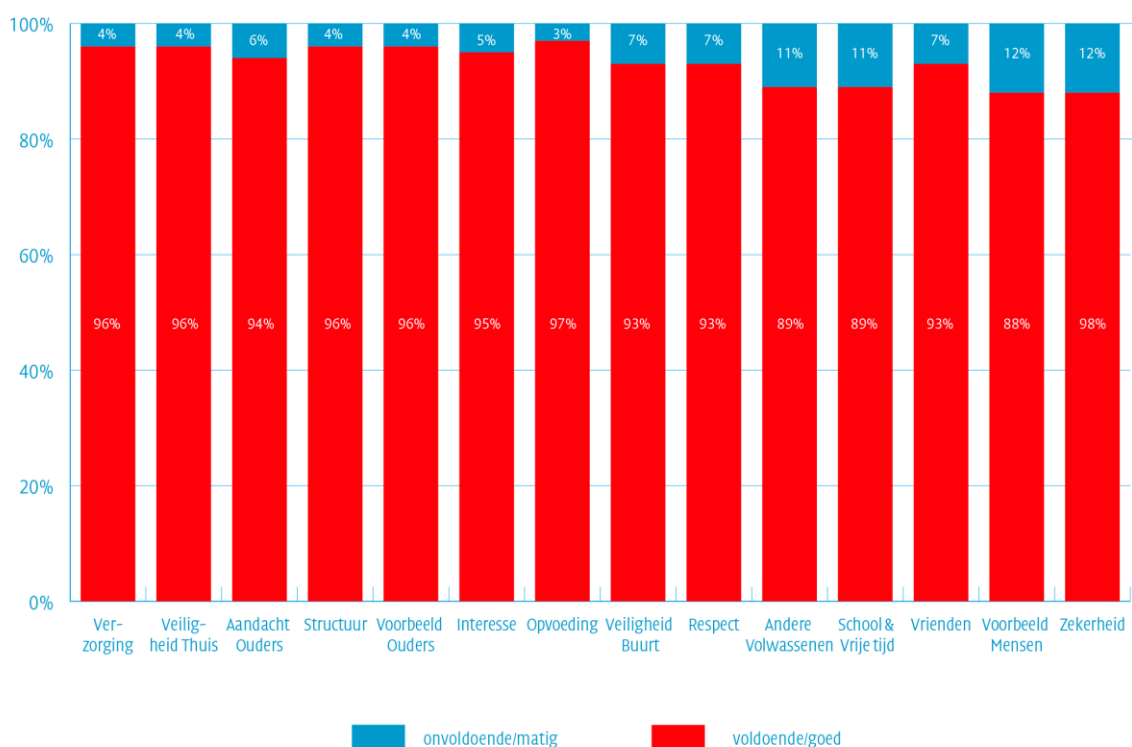
De meeste ontwikkelingsvoorwaarden die over de kwaliteit van de thuissituatie gaan, worden als voldoende of goed beoordeeld. Kinderen en jongeren die de lijst hebben ingevuld zijn dus heel erg tevreden over hoe het thuis gaat. De ontwikkelingsvoorwaarden over de kwaliteit van de bredere leefomgeving, zoals de buurt en op school, worden het vaakst met een onvoldoende beoordeeld. Zo vinden kinderen en jongeren relatief vaak dat volwassenen in hun leven niet het goede voorbeeld geven en dat ze te maken hebben met onzekerheden in hun leven. Kinderen en jongeren die te weinig zekerheid ervaren, wonen bijvoorbeeld niet voor langere tijd in hetzelfde huis of zijn plotseling van school gewisseld. Ook vinden ze relatief vaak dat er te weinig volwassenen zijn buiten hun thuissituatie

op wie ze kunnen terugvallen en voelen ze zich niet altijd met respect behandeld. Als de voorwaarde school & vrije tijd onvoldoende gescoord wordt, kan dit betekenen dat een kind of jongere het vervelend vindt om naar school te gaan, of niet genoeg hulp krijgt op school. In **grafiek 1** is per omgevingsvoorwaarde te zien hoe vaak kinderen en jongeren hebben aangegeven dat deze in orde is of juist niet.

Toelichting van respondenten bij de omgevingsvoorwaarden

In de vragenlijst konden kinderen en jongeren een toelichting geven op het antwoord dat ze hadden gegeven over de kwaliteit van de 14 omgevingsvoorwaarden. Eenendertig kinderen en jongeren heeft gebruik gemaakt van die mogelijkheid. In de twee blauwe kaders op pagina 24 en 25 staan de toelichtingen die ze hebben gegeven. We hebben het in dit deel over respondenten, en niet over kinderen en/of jongeren. We hebben bij de toelichtingen namelijk niet gekeken naar de leeftijd.

Grafiek 1. Welke omgevingsvoorwaarden zijn het vaakst in orde?

Toelichting van respondenten op de kwaliteit van de omgevingsvoorwaarden: Thuis en familie

Genoeg geld om van te leven

Meerdere respondenten geven aan dat ze thuis goed worden verzorgd en genoeg eten en drinken krijgen. "Mijn moeder werkt hard, zodat wij thuis en op school te eten hebben." Bij anderen ligt dat anders. Zij melden dat er thuis geen geld is. "Er is niet altijd geld om eten en drinken te kopen en nu hebben wij niet genoeg geld om kleding te kopen." Een ander laat weten maar één stel kleren te hebben.

Tijd, liefde en aandacht

Een aantal respondenten geeft aan dat ouders genoeg tijd en aandacht voor hen hebben. "Mijn ouders hebben alle tijd voor mij en doen alles voor mij." Volgens een respondent is het wel lastig dat zijn/haar ouders veel moeten werken en soms best laat thuis zijn. Een andere respondent laat weten dat zijn/haar moeder veel aan het werk is. Er zijn ook respondenten die écht weinig tijd en aandacht krijgen thuis: "Mijn vader heeft nooit tijd." en "Mijn ouders hebben geen tijd voor mij."

Over de band met hun ouders en de opvoeding zijn veel respondenten positief. Ze geven aan lieve ouders te hebben die hen begrijpen, die steun bieden en er voor ze zijn als dat nodig is. "Mijn ouders begrijpen mij meestal, en ik hen meestal ook wel. We hebben ook een goede band. Ze zijn er altijd voor me." Lastiger is het voor een respondent die gescheiden ouders heeft die soms ruzie hebben: "Mijn ouders zijn niet meer bij elkaar. Soms hebben zij ruzie, maar zij houden nog steeds van elkaar op een andere manier. Alles is gewoon minder geworden. Ik weet dat zij het beste

met mij voor hebben en ik hou van allebei."

Praten en luisteren

Een aantal respondenten laat weten dat ze goed met hun ouders kunnen praten en dat hun ouders ook goed naar ze luisteren: "Er wordt altijd naar me geluisterd, en ze waarderen mijn mening." En: "Altijd wanneer ik praat luisteren mijn ouders, maar ik praat meer met mijn moeder. Soms lachen wij en soms maken wij ruzie." Dat ruzies thuis worden uitgepraat wordt ook belangrijk gevonden. Er zijn ook minder positieve opmerkingen: "Iedereen is anders, ze begrijpen je nooit zoals jij dat wil, ze begrijpen het alleen maar vanuit hun standpunt. Zij luisteren niet altijd naar wat ik precies wil of wat ik wil doen. Wanneer er problemen zijn, praat ik eerder met een vriendin."

Veiligheid thuis en hulp als dat nodig is

Een aantal respondenten geeft aan dat het thuis veilig is, maar dit geldt niet voor iedereen. Een respondent laat weten: "Mijn moeder scheldt mij uit als ik iets stouts doe, en ik vind mijn vader niet leuk omdat hij mij met een riem slaat. Er zijn geen mensen om mij te helpen wanneer dat nodig is." Een andere respondent geeft aan dat er heel weinig instanties zijn die jongeren met ernstige emotionele problemen kunnen helpen.

Toelichting van respondenten op de kwaliteit van de omgevingsvoorwaarden: School, op straat en vrije tijd

School

Een paar respondenten melden dat het leuk is op school en dat ze goed geholpen worden door de docenten. Er zijn ook kritische geluiden. Bijvoorbeeld over het aanbod en de kwaliteit van het onderwijs en de steun die wordt gegeven door docenten.

"De docenten willen je nooit helpen. De docenten zijn zeer onder maat. Ze houden zich niet aan de regels en luisteren nooit naar de leerlingen." En: "De school op Bonaire is slecht. De docenten zijn onbeschoft en helpen ons niet." Een respondent geeft aan dat onderwijzers meer middelen nodig hebben, zodat zij kinderen in vervelende situaties kunnen helpen. Een andere respondent vindt dat er meer opleidingen moeten komen waaruit ze kunnen kiezen.

Verder gaat een aantal respondenten niet met plezier naar school. Als reden wordt gegeven dat er rotjes zijn afgestoken en dat er wordt gepest. Sommige kinderen op school zijn een slecht voorbeeld voor anderen, vindt een respondent. Ook lesuitval heeft een negatieve invloed: "Als je veel vrij hebt veroorzaakt dat dat je niet veel zin hebt om naar school te gaan, omdat je geen les hebt."

Op straat en vrije tijd

Sommige respondenten voelen zich veilig in de buurt. Er wordt geen geweld of drugs gebruikt en er worden

ook geen mensen uitgescholden, geeft een respondent aan. Een respondent meldt dat er in de wijk wel drugsgebruikers zijn, maar hier geen last van te hebben.

Anderen vinden hun buurt minder veilig: "In het dorp waar ik woon zijn vaak geluiden die storen, bijvoorbeeld auto's die met elkaar racen, motorfietsen, mensen die elkaar uitschelden en mensen die hard blijven lachen in de avond. Er zijn vaak ruzies in de buurt en er wordt vaak gescholden en gevochten." En: "Overall zijn zwervers of criminelen, of dronken mensen die midden op de dag al dronken rondlopen."

Een respondent geeft aan dat er veel racisme is op het eiland ten aanzien van Europese Nederlanders. "Veel mensen kijken anders naar je en vaak pesten ze ook Europese Nederlanders op school. De mensen behandelen elkaar verschrikkelijk en er is vaak geen respect tussen de leerlingen." Volgens deze respondent zou het al helpen als mensen wat aardiger tegen elkaar zouden zijn.

Activiteiten

Een aantal respondenten geven aan dat er te weinig te doen is op Bonaire. Er moeten meer activiteiten komen. Eén iemand gaat niet meer naar voetbal: "Want ik kan niet gehaald en gebracht worden."

Rapportcijfer voor het leven

We hebben de kinderen en jongeren ook gevraagd een rapportcijfer te geven voor hun leven.

De kinderen en jongeren op Bonaire geven hoge cijfers voor hun leven, gemiddeld een 8,4. Ongeveer acht procent van de kinderen en jongeren (15) geven hun leven een onvoldoende (een vijf of lager). Er is een verband tussen hoe kinderen en jongeren hun leefomgeving waarderen en het cijfer dat ze aan hun leven geven. Dit betekent dat je met zekerheid kan zeggen dat wanneer het cijfer hoog is, de score op de 14 opvoedingscondities (de BIC totaal) ook hoog is. Het cijfer dat kinderen en jongeren aan hun leven geven, zegt dus iets over de kwaliteit van hun leefomgeving.

Kinderen en jongeren waar we extra aandacht aan besteden

We hebben de kinderen en jongeren ook gevraagd of ze te maken hebben met bepaalde bijzondere omstandigheden, zoals weinig geld thuis, gescheiden ouders die niet meer normaal met elkaar omgaan, jeugdhulp of dat ze naar het speciaal onderwijs gaan. Het blijkt dat bijna de helft van alle kinderen en jongeren (82) met een of meer bijzondere situatie te maken hebben. In **tabel 1** kun je zien om hoeveel kinderen het gaat.

We vinden *geen* significant verband tussen de kinderen en jongeren van wie we zouden verwachten dat ze een kwalitatief minder goede leefomgeving hebben omdat ze in één van de kwetsbare groepen vallen en het cijfer dat ze hun leven geven. Dit betekent dat het cijfer dat de kinderen en jongeren die in deze groepen vallen geven aan hun leven niet lager is dan het cijfer van de kinderen en jongeren die niet in deze groepen vallen. Dit hadden we wel verwacht, omdat problemen in je directe leven de kwaliteit van het bestaan vaak negatief beïnvloeden.

Tabel 1. Kinderen en jongeren aan wie we extra aandacht besteden

	Aantal	%
<i>Wij hebben thuis weinig geld</i>	37	20,7%
<i>Er zijn thuis problemen</i>	27	15%
<i>Ik krijg jeugdhulp</i>	7	4%
<i>Mijn ouders zijn gescheiden. Ze kunnen ook niet meer normaal met elkaar omgaan</i>	27	15%
<i>Ik ga naar een school voor speciaal onderwijs</i>	4	2%

De antwoorden op de open vragen

De antwoorden op de open vragen geven inzicht of het goed gaat in het leven van een kind, of waar het juist knelt. De kinderen en jongeren hebben veel verschillende thema's benoemd. Per vraag de meest genoemde thema's.

Wat vinden de kinderen en jongeren fijn in hun leven?

1. Familie en thuis

Drieënveertig van de 179 kinderen en jongeren vinden het fijn dat ze een goede band hebben met hun familie en om thuis leuke dingen te doen. "Ik heb een leuke familie", geven veel kinderen en jongeren aan. "Mijn ouders zorgen goed voor mij." Dertig kinderen en jongeren vinden hun huis fijn en doen thuis graag leuke dingen, zoals spelletjes en computeren. Hiermee staat familie en thuis op de eerste plek.

2. Vrije tijd: leuke dingen doen

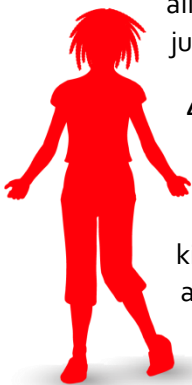
Op de tweede plek volgt vrije tijd. Vierenveertig van de 179 kinderen en jongeren vinden het fijn om in hun vrije tijd te sporten, te spelen en om leuke dingen te doen. Vooral sporten, zoals voetballen, basketballen en zwemmen worden vaak genoemd. Ook het buiten spelen vinden veel kinderen leuk.

3. School

Met 22 van de 179 kinderen en jongeren staat op de derde plek school. Kinderen en jongeren geven aan school en leren fijn te vinden in hun leven. "Op mijn school is alles leuk." En, "ik vind mijn juffen en meesters heel goed."

4. Vrienden

Het hebben van vrienden komt op de vierde plek. Tweëntwintig van de 179 kinderen en jongeren geven aan het contact met vrienden en vriendinnen als prettig te ervaren in hun leven.

5. Alles is leuk

Eenentwintig kinderen en jongeren geven aan dat ze alles in hun leven fijn vinden. Dit staat op de vijfde plek.

Wat kan er beter, om het leven van kinderen en jongeren (nog) leuker te maken?

Voor 24 van de 179 kinderen en jongeren hoeft er niets verbeterd te worden aan hun leven. Hun leven is al goed zoals het is.

1. Vrije tijd: Méér leuke dingen doen

Vrije tijd wordt ook genoemd bij de dingen die beter kunnen. Met 46 van de 179 kinderen en jongeren staat dit op de eerste plaats. De kinderen en jongeren willen graag meer sportveldjes en sportactiviteiten, meer recreatiemogelijkheden en meer plekken om veilig buiten te spelen.

2. Familie en thuis

Ook de band met familie en de thuissituatie komt terug bij de vraag wat er beter kan. Met 35 van de 179 kinderen en jongeren staat dit op de tweede plaats. Hier gaat het vooral om de regels, leuke dingen doen thuis en op vakantie gaan. Ook wordt aangegeven dat het fijn zou zijn als de familie weer samen zou kunnen zijn en er meer vertrouwen, tijd en aandacht is van ouders.

4. Financiën

Op de derde plaats staat een betere financiële situatie. Veertien van de 179 kinderen en jongeren noemen dit. Kinderen en jongeren willen dat de spullen in de winkels goedkoper worden en ouders meer geld verdienen.

5. School

Op de vierde plaats zien we school terug. Twaalf van de 179 kinderen en jongeren vinden dat de kwaliteit van het onderwijs beter kan, door betere docenten en minder lesuitval. "Ik zou graag willen dat we op school betere docenten krijgen om ons als leerlingen te steunen en naar school komen om les te geven en ons aan

te moedigen, zodat we meer zin hebben om naar school te gaan."

Waarover willen kinderen en jongeren meepraten en meebeslissen?

Kinderen en jongeren willen graag meepraten en meebeslissen over zaken die invloed hebben op hun leven. Slechts 14 van de 179 kinderen en jongeren heeft aangegeven dat niet nodig te vinden. Dertien kinderen en jongeren geven aan niet te weten waar ze over willen meepraten. Hieronder bespreken we de top drie uit de onderwerpen die de andere jongeren en kinderen hebben aangedragen.

1. Meepraten over vrije tijd: leuke dingen doen

Op nummer een staat het meepraten over de invulling van hun vrije tijd. Veertig van de 179 kinderen en jongeren hebben dit aangegeven. Het gaat hier vooral om invloed op welke activiteiten er op Bonaire zijn, zoals sport.

2. Meepraten thuis

Met 24 van de 179 kinderen en jongeren staat het meepraten thuis op de tweede plek. Hier gaat het vooral over de regels thuis, zoals bedtijd, zelf beslissen over uitgaan en de invulling van vrije tijd.

3. Meepraten als ik dat wil

Negentien van de 179 kinderen en jongeren willen meepraten als ze daar behoefte aan hebben. Dit komt op de derde plek.

Tips en wensen van de kinderen jongeren die de vragenlijst hebben ingevuld

De kinderen en jongeren op Bonaire die de vragenlijst hebben ingevuld, hebben veel ideeën over belangrijke zaken die ze als Kinderombudsman zouden aanpakken. Het hoeft hier niet over hun eigen problemen te gaan, maar het kunnen ook problemen zijn die ze in hun omgeving tegenkomen. Ook hier bespreken we alleen de top vijf.

1. Doe iets aan de leefomstandigheden van kinderen en betere financiën

Het veranderen van de leefomstandigheden van kinderen (en volwassenen) staat op de eerste plek met 36 van de 179 kinderen en jongeren. De kinderen en jongeren willen bijvoorbeeld dat arme mensen geholpen worden door hen meer eten en drinken te geven, maar er moet volgens hen ook breder gekeken worden naar dat wat een kind of jongere nodig heeft om een goed leven te hebben.

2. Zorg ervoor dat volwassenen ons en elkaar wat beter behandelen

Kinderen en jongeren willen graag dat volwassenen elkaar wat beter behandelen. Met 29 van de 179 kinderen en jongeren staat dit op de tweede plek. Ze willen dat volwassenen meer respect tonen naar elkaar, dat iedereen zich goed gedraagt, dat er niet gepest wordt, dat iedereen gelijk wordt behandeld, en dat mensen elkaar liefhebben en motiveren.

3. Help school beter en leuker te maken

Het leuker en beter maken van scholen staat met 22 van de 179 kinderen en jongeren op de derde plek. Hier gaat het vooral om het verbeteren van het aanbod, de kwaliteit en ondersteuning op school. "Ik zou proberen ervoor te zorgen dat alle kinderen zich goed voelen op school en school leuk vinden."

4. Vrije tijd: meer leuke dingen doen

Als vierde punt moet er wat gebeuren aan de vrijetijdsbesteding. Eenentwintig van de 179 kinderen en jongeren geven aan dat ze als Kinderombudsman zouden zorgen dat er meer leuke dingen op Bonaire komen voor kinderen en jongeren.

5. Laat alle kinderen veilig opgroeien

Op de vijfde plek staat het verbeteren van de veiligheid van kinderen. Elf van de 179

kinderen en jongeren vinden dat alle kinderen en jongeren veilig moeten kunnen opgroeien. "Ik zou ervoor zorgen dat moeders stoppen met het misbruiken van kinderen." En: "Ik zou de mishandeling van kinderen stoppen."

3.3 Conclusie: Kinderen en jongeren aan het woord

Dat wat kinderen en jongeren ons in de gesprekken vertelden, komt grotendeels overeen met de thema's die ze in de vragenlijst benoemen. De belangrijkste conclusies per thema op een rij:

Thuis

Kinderen en jongeren vinden hun familie en thuis heel belangrijk. Ze zijn heel positief over hun leven, maar noemen aspecten die ze verbeterd willen zien. Zo zijn hun ouders te weinig beschikbaar omdat ze veel moeten werken om in het levensonderhoud te kunnen voorzien. Kinderen en jongeren geven aan dat kinderen die ze kennen vaak met armoede te maken hebben. Daarnaast geven kinderen en jongeren aan dat hun ouders en andere familieleden een opvoedingsstijl hebben die ze niet prettig vinden. Er is te weinig respect voor kinderen en jongeren, er wordt te weinig gepraat, te veel gescholden en te vaak geslagen. Er is een generatiekloof; wat kinderen een goede manier van communiceren vinden ervaren ouders en oma's vaak als disrespectvol en brutaal.

Kinderen en jongeren maar ook hun ouders die problemen hebben, krijgen te weinig hulp en ondersteuning. Voor zover de hulp wel beschikbaar is, is deze onveilig omdat iedereen elkaar kent. Een Kindertelefoon, Kinderombudsman en goede vertrouwenspersonen worden gemist.

School

Kinderen zijn over het algemeen tevreden over hun school. Dit geldt niet voor veel jongeren. Zij vinden de kwaliteit van het onderwijs te laag, het aanbod te schaars en de school te onveilig. Onveiligheid heeft te maken met het schoolklimaat, maar ook met onveiligheid in de buurt van de school door de handel in drugs. Er zijn verschillen tussen PRO/VBMO en HAVO/VWO. Voor PRO/VMBO-leerlingen is de school onveiliger dan voor de overige leerlingen. Tot slot is de toegankelijkheid van het onderwijs een punt van aandacht, aangezien leerlingen aangewezen zijn op vervoer door hun ouders of een andere volwassene om daadwerkelijk op school te kunnen komen.

Op straat en vrije tijd

Er is in de vrije tijd te weinig te doen voor kinderen en jongeren op Bonaire en de activiteiten die er zijn, zijn niet te bereiken vanwege de slechte wegen, het ontbreken van openbaar vervoer, de onveiligheid op straat, of de kosten die er aan verbonden zijn. Hierdoor zijn kinderen en jongeren erg beperkt in hun bewegingsvrijheid en ontwikkeling buiten de school. Daarnaast kan het op straat onveilig zijn.

3.4 Wat vertellen volwassenen?

Op Bonaire hebben we ook gesproken met volwassenen, waaronder de eilandbestuurders, ouders en professionals. In deze gesprekken ging het vooral over de zorgen die zij hebben over de ontwikkeling van kinderen en jongeren. Hieronder de belangrijkste punten die zij ons hebben verteld.

Thuis op Bonaire

Kinderen in armoede

Volgens de volwassenen is armoede een van de grootste knelpunten op Bonaire. De armoede onder kinderen en jongeren kan betekenen dat ze onvoldoende kleding hebben en geen gezond voedsel krijgen. Hierdoor worden kinderen en jongeren in hun ontwikkeling beperkt. Knelpunten zijn de vele vaderloze gezinnen, het niet betalen van kinderalimentatie en dat veel kinderen opgevoed worden door hun grootouders, die vaak minder geld te besteden hebben. Daarnaast stellen sommige ouders verkeerde prioriteiten, ze besteden het geld dat ze hebben niet aan hun kinderen. Hulp zou dan ook direct bij het kind terecht moeten komen. Het is volgens de volwassenen moeilijk de kinderen in armoede te bereiken. Dit heeft te maken met de cultuur op Bonaire. Mensen praten niet makkelijk over kwetsbaarheden en zijn bang dat hun kinderen meteen uit huis gehaald worden als ze aankloppen voor hulp.

Beschikbaarheid van ouders en aandacht

Ouders zijn niet genoeg beschikbaar voor hun kinderen. Hierdoor missen de kinderen en jongeren de aandacht van hun ouders. Er is eenzaamheid onder kinderen door gebroken gezinnen, dubbele banen en armoede. Daarnaast wordt van de kinderen en jongeren op Bonaire niet verwacht dat ze "zomaar het woord nemen" en hun mening geven. Dit bemoeilijkt échte gesprekken tussen

kinderen, hun verzorgers en andere volwassenen.

Kindermishandeling en verwaarlozing

Kindermishandeling en verwaarlozing zijn een belangrijk aandachtspunt op Bonaire. Zo zijn er gevallen dat ouders hun kinderen slaan met een riem of een stok. Soms heeft die stok zelfs een naam. Er is vooral aandacht voor acute gevallen van (fysieke) kindermishandeling en minder voor de verwaarlozing van kinderen. Er zou sprake zijn van een impasse in de aanpak van kindermishandeling tussen de lokale overheid, het werkveld en het ministerie van VWS. Op dit moment (november 2016) wordt onvoldoende gedaan aan vroegsignalering, preventie en gezinsgerichte ondersteuning.

Hulp voor kinderen en jongeren en hun ouders

Krijgt een kind de hulp die het best past?

Er zijn zorgen over de beschikbare jeugdhulp en zorg voor kinderen en jongeren en ouders. Zo is er onvoldoende lichte en gezinsgerichte zorg en is er sprake van een relatief sterk ontwikkeld aanbod van meer gespecialiseerde zorg.

Kinderen en jongeren die niet meer thuis kunnen wonen

Er zijn drie huizen waar uithuisgeplaatste kinderen en jongeren kunnen verblijven. Dit aantal is te klein. De kinderen zitten bovendien door elkaar: van kleine problemen tot grote problemen en heel veel verschillende stoornissen. Er is geen differentiatie mogelijk door de kleinschaligheid. Er zijn geen alternatieven voor jongeren vanaf 15 jaar die niet meer thuis kunnen wonen. Zij komen moeilijk in aanmerking voor een pleeggezin en er is geen alternatief, zoals begeleid kamerwonen voor minderjarigen.

School op Bonaire

Kwaliteit en aanbod onderwijs

Volwassenen geven aan zich zorgen te maken over de kwaliteit van het onderwijs op Bonaire, die volgens hen lager ligt dan in Europees Nederland. Docenten zijn soms niet bevoegd les te geven, klassenassistenten zijn ongeschoold en doen het werk van docenten, en de inzet van docenten is te gering. De salarissen van docenten zijn lager dan in Europees Nederland en de arbeidsvoorwaarden slechter.

Leerlingen die extra ondersteuning nodig hebben

Volgens de volwassenen is er geen geld voor extra begeleiding in de klas als kinderen dat nodig hebben. Omdat er geen speciaal onderwijs is, moeten alle kinderen mee in de gewone klas. Past dat niet, dan is er geen oplossing. Volwassenen vertelden ons dat er ook zorgen zijn op scholen daar waar het gaat om leerlingen met gedragsproblemen. Er is geen plan en geen hulp voor deze kinderen. De problemen waardoor het op school niet goed gaat, liggen vaak thuis, maar worden niet opgelost. Daardoor blijven de problemen op school voortbestaan en scholen kunnen deze problematiek vaak niet aan. Daarnaast is er geen dagbehandeling voor jongeren met grote problemen die nog niet naar school kunnen of die weer naar onderwijs toegeleid moeten worden.

En wat als het mis gaat op school

Volwassenen geven aan dat er geen informatieloket voor ouders is om hen te helpen als er problemen zijn op/met de school van hun kind. De steun die er in Europees Nederland is voor ouders, zoals de onderwijsconsulenten, is er niet voor ouders op Bonaire.

Leerlingenvervoer

Op Bonaire is geen leerlingenvervoer. Volgens de volwassenen gaan kinderen regelmatig niet naar school, omdat hun

ouders dan al naar het werk zijn en hen niet kunnen brengen. Het gaat dan vaak om arme ouders.

Op straat en vrije tijd op Bonaire

Voorzieningen

Er is aangegeven dat het sportaanbod op Bonaire beter kan. Een probleem is dat de mensen op Bonaire de initiatieven die er zijn, niet kennen.

Gebruik van drugs

De volwassenen hebben zorgen over het drugsgebruik op Bonaire, ook onder jongeren. Zo zijn er signalen dat er drugs over het hek van de middelbare school wordt gegoid.

Seksualiteit en seksueel misbruik.

Seksualiteit en seksueel grensoverschrijdend gedrag is ook een probleem volgens volwassenen. Zo zijn er bijvoorbeeld zorgen over prostitutie onder meisjes.

Er is geen apart jeugdstrafrecht

Op Bonaire komen volgens de volwassenen veel jongeren in aanraking met politie en justitie. Veel voorkomende delicten zijn diefstal, geweld en schoolverzuim. Er is echter geen jeugdstrafrecht en de strafwet is verouderd. Verder zijn er geen alternatieve straffen, er is alleen detentie, een boete of vrijwillige jeugdreclassering. De vraag is hoe effectief het jeugdstrafrecht is.

3.5 Wat kinderen en jongeren, en volwassenen vinden vergeleken

Hieronder vergelijken we wat kinderen en jongeren vinden - op basis van de gesprekken en de vragenlijst - en wat de volwassenen vinden. Opvallend is dat volwassenen zich meer zorgen maken over de situatie van kinderen op Bonaire dan de kinderen en jongeren. De volwassenen benoemen problemen die door kinderen

en jongeren niet of minder genoemd worden, zoals drugsgebruik onder jongeren, kindermishandeling en seksueel grensoverschrijdend gedrag. De problemen die kinderen en jongeren noemen, worden ook door de volwassenen gesignaleerd. Onderstaand een vergelijking op de belangrijkste thema's.

Thuis

Kinderen en jongeren zijn positiever over hun leven en hun thuissituatie dan volwassenen. Kinderen en jongeren zijn blij met hun ouders en hun thuissituatie. Ze vinden hun familie heel belangrijk. Echte aandacht in de huiselijke kring staat voorop en die missen ze toch nog te vaak. Knelpunten die kinderen en jongeren en volwassenen noemen, komen overeen, zoals de zorgen over kinderen die in armoede opgroeien. Armoede zorgt ervoor dat ouders te weinig beschikbaar zijn. Ook vinden zowel kinderen en jongeren als volwassenen dat de opvoedingsstijl van ouders te hard is. Kinderen en jongeren willen graag dat er beter naar ze geluisterd wordt en dat ze meer ruimte en respect krijgen.

Zowel kinderen en jongeren, als volwassenen geven aan dat onvoldoende hulp voor opvoedingsondersteuning beschikbaar is. Jongeren wijzen daarbij

extra op het gebrek aan veilige hulp en ondersteuning, omdat ze denken dat wat ze zeggen niet vertrouwelijk behandeld wordt. Kinderen en jongeren missen een onafhankelijke plek waar ze hun zorgen neer kunnen leggen.

School

Zowel jongeren als volwassenen zijn kritisch over de kwaliteit van het middelbaar onderwijs en de veiligheid op de middelbare school. Het onderwijsniveau is te laag, lessen vallen uit en docenten zijn onvoldoende gekwalificeerd.

Op straat en vrije tijd

Verveling is een van de grootste zorgpunten van kinderen en jongeren. Zowel kinderen en jongeren als volwassenen geven aan dat de buurt onvoldoende activiteiten biedt en te weinig uitdagingen heeft voor kinderen en jongeren. Kinderen en jongeren vinden dit een belangrijker punt dan de volwassenen. Zij noemen ook nog expliciet dat de activiteiten die er zijn, niet bereikbaar zijn omdat goed vervoer ontbreekt en de verkeerssituatie te onveilig is. Daarnaast kan het op straat onveilig zijn. Kinderen en jongeren willen hier zo snel mogelijk een oplossing voor.

4. Kind zijn op Saba

In dit hoofdstuk staan de kinderen en jongeren van Saba centraal. Na een korte schets van het eiland, komen zij eerst aan het woord en vervolgens de volwassenen. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een vergelijking tussen wat de kinderen en jongeren vinden op de belangrijkste thema's, en de volwassenen.

Saba is met een oppervlakte van 13km² het kleinste eiland van Caribisch Nederland. Er wonen ongeveer 1950 mensen. Een kwart van hen woont in de hoofdstad: The Bottom. Het eiland bestaat uit de slapende vulkaan Mount Scenery. De vulkaan is 887 meter hoog en is hiermee het hoogste punt van het Koninkrijk der Nederland. Toerisme is een belangrijke inkomstenbron voor Saba. De officiële taal is Nederlands, maar de meeste mensen op Saba spreken Engels. Ongeveer 375 inwoners zijn jonger dan twintig jaar¹¹.

4.1 Gesprekken met kinderen en jongeren

Hoe ervaren kinderen en jongeren op Saba hun leven? Om antwoord te geven op deze vraag zijn er met circa 35 kinderen en jongeren groeps gesprekken gevoerd en hebben 53 kinderen en jongeren de online vragenlijst ingevuld.

De kinderen en jongeren hebben ons verteld hoe het is om kind te zijn op Saba. Wat er leuk aan is en ook wat beter kan. We hebben veel tips van ze gekregen en ze hebben ons laten weten wat zij zouden willen veranderen voor de kinderen en jongeren op Saba. Hieronder staat wat ze ons hebben verteld. We hebben dat ingedeeld in verschillende thema's: thuis, school, op straat en vrije tijd.

Thuis op Saba

Een goede band met familie, aandacht van ouders en een fijne plek om te wonen zijn belangrijk in het leven van kinderen en jongeren. Zij hebben een duidelijk beeld van wat er goed gaat in hun leven, maar ook van wat er beter kan.

Genoeg geld om van te leven

De kinderen op Saba kennen allemaal wel een kind dat een beetje arm is. Sommige jongeren zien armoede zelfs als het grootste probleem op Saba. Andere jongeren zeggen weer dat er nauwelijks armoede is, maar dat sommige families wel hulp nodig hebben. "Ze hebben geld nodig om kleding te kopen en eten."

Volgens de kinderen en jongeren zijn de inkomens te laag en blijft er weinig geld over om van te leven. Sommige kinderen geven aan dat hun ouders hierdoor zorgen hebben. "Mijn moeder maakt zich altijd zorgen omdat ze zoveel belasting

¹¹ CBS Statline, geraadpleegd op 9 juni 2017.

moet betalen." Ook stellen ouders volgens hen verkeerde prioriteiten, zoals het kopen van alcohol.

De kinderen en jongeren vertellen dat de prijzen op Saba erg hoog zijn. Ze zijn zich daar erg van bewust. "Er moeten meer winkels komen met goedkope prijzen. Het eten is veel te duur." Kinderen verdienen geld om hun ouders te helpen. Een meisje vertelt: "Als het eten thuis op is, dan heb ik nog geld." Een ander meisje vertelt ons dat zij thuis geen ontbijt krijgt. De kinderen van de basisschool laten weten dat je op school ontbijt kan krijgen. Gezond eten is belangrijk vinden ze, maar gezond eten is duur. Jongeren geven ook nog aan dat er een probleem is met goede (betaalbare) huisvesting.

Hoe we willen dat onze ouders met ons omgaan

Geef ons aandacht en vertrouwen

De kinderen en jongeren vertellen dat ze vaak alleen thuis zijn omdat hun ouders veel werken. Ze vinden dat saai en missen hun ouders. Er zijn ouders die meerdere banen hebben. En omdat ouders veel moeten werken, is er een gebrek aan aandacht van ouders voor hun kinderen.

De kinderen en jongeren vinden dat volwassenen te weinig écht met ze praten en dat hun ouders weinig vertrouwen in ze hebben. "We moeten altijd zeggen waar we zijn en met wie."

Huiselijk geweld

De jongeren geven aan weleens gehoord te hebben dat er geslagen wordt. De kinderen denken dat ouders hun geldproblemen afreageren op de kinderen.

School op Saba

School is naast thuis en de buurt een plek waar kinderen en jongeren veel zijn. Het is daarom belangrijk dat het onderwijs van goede kwaliteit is en dat ze zich op school prettig en veilig voelen, zodat kinderen en jongeren zich zo goed mogelijk kunnen ontwikkelen.

Aanbod en kwaliteit van het onderwijs

Omdat er niet heel veel kinderen en jongeren op Saba wonen, is er maar één middelbare school en één basisschool. Alle kinderen gaan dus naar dezelfde reguliere school en alle kinderen van dezelfde leeftijd zitten bij elkaar in de klas. Sommige kinderen vinden dat niet prettig. "Kinderen met leerproblemen moeten gescheiden worden van de rest."

Jongeren zeggen het volgende: "Er is niets boven de HAVO, sommige docenten spreken slecht of helemaal geen Engels waardoor ze niet goed uitleg kunnen geven en de docenten zijn autoritair." Daarnaast vertellen jongeren ons dat er te weinig Nederlandse les wordt gegeven, wat de voorbereiding op een vervolgstudie in Europees Nederland bemoeilijkt. Tevreden zijn ze over het feit dat als er een les uitvalt, er een vervanger is, al is dat niet altijd een gekwalificeerde docent.

"Het gaat hier tot HAVO. Dus eerst in Nederland nog even VWO doen."

Een ander probleem is dat er te weinig schoolspullen gekocht kunnen worden op Saba. "Daarvoor moet je naar Sint Maarten. Dat is duur en dat kan niet iedereen betalen." Ook zijn er te weinig computers op school en is de school toe aan een opknapbeurt toe.

Veiligheid op school

De kinderen vertellen dat er wordt gepest op de basisschool. De juf weet het maar doet er niets tegen. Ook op de middelbare school komt volgens sommige jongeren pesten voor. Ook wordt er volgens hen op de middelbare school veel geroddeld, en dat creëert volgens de jongeren een onveilig sociaal klimaat en een negatieve omgeving. "Iedereen weet alles van elkaar."

Hoe kom je op school en weer thuis?

De middelbare school en de basisschool staan in St. John's. Dit ligt op enige afstand van de woonkernen van Saba. Alle leerlingen op Saba worden met een busje naar school gebracht en ook weer opgehaald. De kinderen en jongeren zijn erg tevreden over dit gratis leerlingenvervoer.

Verder kijken dan Saba

Een jongere geeft aan: "Kinderen op Saba zijn bevoorrecht, maar soms nemen ze dit als vanzelfsprekend." Maar er is ook een andere kant. Jongeren vertellen: "Je zit redelijk vast op Saba. Sommigen gaan een paar keer per jaar naar Sint Maarten, maar we kennen ook kinderen en jongeren die nooit van het eiland komen." Er zijn jongeren die niet kunnen deelnemen aan tripjes van school naar andere eilanden, omdat ze geen Nederlands paspoort hebben of omdat ze geen geld hebben. De jongeren missen uitwisseling met scholen op andere eilanden, zoals Sint Eustatius en Sint Maarten. Doorstuderen is ook moeilijk.

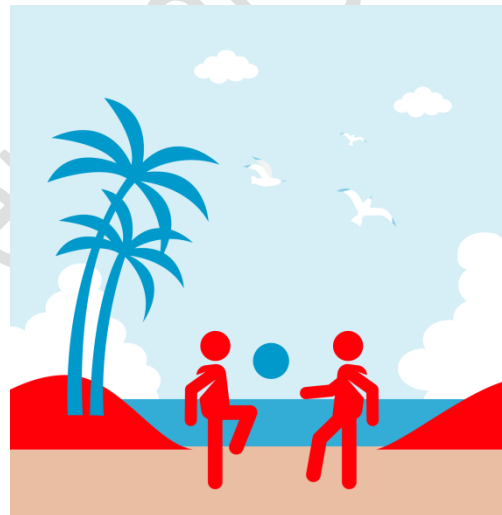
De kosten van een vervolgopleiding zijn hoog omdat je van het eiland af moet.

Meepraten en meebeslissen

Veel kinderen en jongeren zeggen dat ze op school niet mogen meepraten of meebeslissen. "Wij worden nooit naar onze mening gevraagd."

Op straat en vrije tijd op Saba

De buurt is de plek waar kinderen en jongeren veel tijd met vrienden doorbrengen. Daarnaast zijn er andere plekken waar je heen kunt als je niet thuis of op school bent. We hebben de kinderen en jongeren gevraagd wat ze doen in hun vrije tijd

Vrije tijd

Voor kinderen is Saba niet saai

De kinderen op Saba vinden hun leven niet saai, behalve tijdens de zomervakantie. Na schooltijd gaan veel kinderen naar Child Focus, de naschoolse opvang, om daar activiteiten te doen. Je kan op Saba beginnerslessen piano, gitaar en zang krijgen en is er twee keer per week theater. Toch missen ze nog wel diversiteit in activiteiten, een zwembad en goede speeltuinen en speelplekken.

Voor jongeren is op Saba te weinig te doen
Vooral jongeren geven aan dat er te weinig te doen is op Saba. Ze vinden dat er te weinig activiteiten zijn voor tieners. Er is geen bioscoop en er zijn geen culturele activiteiten. Ook is er geen speeltuin voor de grotere kinderen.

Veiligheid, alcohol en drugs

De kinderen zijn zich ervan bewust dat het op straat niet altijd veilig is door het gedrag van volwassenen. "Elk weekend is het vechten tussen dezelfde mensen." De jongeren vertellen ons dat volwassenen veel alcohol drinken en dat jongeren ook drinken. Volgens de jongeren is het eenvoudig om aan drank te komen. Hen wordt niet om een identiteitskaart gevraagd. Ze drinken om een leuke tijd te hebben. Op school wordt weleens gepraat over alcoholmisbruik. Er is ook veel drugs op het eiland volgens de jongeren. Kinderen geven aan dat volwassenen te weinig doen tegen het misbruik van alcohol en drugs op Saba.

Tips en wensen van de kinderen en jongeren die wij hebben gesproken

De kinderen en jongeren die wij tijdens ons bezoek aan Saba hebben gesproken hebben ons veel tips gegeven over wat er beter kan voor kinderen en jongeren.

Doe wat aan armoede

Rond het thema thuis benoemen de kinderen en jongeren dat er geld en kleding moet worden gegeven aan mensen en vooral aan kinderen die thuis weinig geld hebben. Ook vinden de kinderen en jongeren dat er iets gedaan moet worden aan de hoge kosten op Saba: lagere prijzen van goederen, lagere belastingen en betaalbare woningen. Om een beetje extra geld te verdienen, willen kinderen en jongeren graag een bijbaantje hebben.

Geef ons aandacht en respect

Het gedrag van volwassenen naar kinderen en jongeren, maar ook kinderen en jongeren onderling, moet anders. Kinderen en jongeren vinden dat volwassenen, en met name docenten, moeten leren om met respect met de kinderen om te gaan. Daarnaast moet iedereen zijn of haar mening kunnen uiten en moeten andere meningen gerespecteerd worden.

Doe iets aan het aanbod en de kwaliteit van het onderwijs

Er moeten ook lessen op VWO-niveau worden gegeven, vinden de jongeren op Saba. Voor de voorbereiding op een vervolgstudie in Nederland is het daarnaast belangrijk om meer Nederlandse les te geven. Verder moeten er goede docenten zijn. Kinderen met leerproblemen moeten gescheiden worden van de rest van de klas of er moeten dan twee docenten voor de klas staan. Daarnaast willen kinderen en jongeren graag langere pauzes en minder huiswerk. Ook zou het hen helpen als er meer computers op school zijn waar ze gebruik van kunnen maken. Verder willen de dat de school opgeknapt wordt. Om de blik te verbreden zouden de jongeren graag een uitwisseling willen met scholen op Sint Eustatius en Sint Maarten. De leerlingen willen graag een andere kleur schooluniform en de uniformen moeten in de juiste maat beschikbaar worden gesteld.

Zorg voor veiligheid en meer activiteiten

Rond het thema op straat en vrije tijd geven kinderen aan dat alcohol- en drugsmisbruik moet worden tegengegaan. Verder willen ze ook graag meer activiteiten, waaronder culturele activiteiten en activiteiten in de natuur. Ook moeten er meer speelgelegenheden komen, een zwembad en lichten op het voetbalveld.

4.2 De online vragenlijst

Wie hebben de vragenlijst ingevuld?

Drieënvijftig kinderen en jongeren op Saba hebben de vragenlijst volledig ingevuld.

De vragenlijst is door bijna evenveel jongens (24) als meisjes (29) ingevuld. De gemiddelde leeftijd van de kinderen is 14 jaar. Achtendertig van de respondenten heeft de leeftijd tussen de 8 en 13 jaar en 62 procent tussen 14 en 18 jaar. De meeste jongeren (59%) wonen bij beide ouders. Een deel woont alleen bij moeder (25%) en een deel woont afwisselend bij vader en moeder (8%). Een jongere geeft aan bij vader te wonen, een woont in een pleeggezin en een woont bij zijn/haar broer.

Van acht jongeren is de moeder afkomstig uit Europees Nederland, van zeven jongeren uit Saba, van zeven jongeren uit Colombia en van zeven jongeren uit de Dominicaanse republiek. De moeders zijn afkomstig uit in totaal 18 verschillende gebieden. Van de vaders zijn er 15 op Saba geboren, negen komen uit Europees Nederland en zes uit Sint Maarten. De vaders zijn afkomstig uit in totaal 19 verschillende gebieden.

De ouders van de 53 kinderen en jongeren die de vragenlijst hebben ingevuld, zijn afkomstig uit 26 verschillende gebieden.

Bijna alle kinderen en jongeren die de vragenlijst hebben ingevuld gaan naar school. Negen procent zit op de basisschool en 85 procent op de middelbare school. Een jongere volgt een Hbo-opleiding en een jongere gaat niet

Zeggen de resultaten uit de vragenlijst iets over alle kinderen en jongeren op Saba?

Het doel van de vragenlijst was om van zoveel mogelijk kinderen en jongeren op Saba te horen wat er goed gaat in hun leven en wat er beter kan. Ook wilden we graag weten waar ze over mee willen praten en wat De Kinderombudsman moet veranderen voor de kinderen op Saba. Het is wel belangrijk in het achterhoofd te houden dat wij bepaalde groepen kinderen waarschijnlijk niet hebben bereikt met onze vragenlijst. Bijvoorbeeld kinderen die in een moeilijke situatie zitten. Daardoor is het mogelijk dat de resultaten iets positiever zijn dan als deze kinderen en jongeren de vragenlijst wel zouden hebben ingevuld.

Op Saba wonen 166 minderjarigen in de leeftijd van tien tot twintig. Om representatieve uitspraken te doen over deze groep als geheel moet de steekproef een goede afspiegeling zijn van de achtergrondkenmerken van de kinderen en jongeren op Saba. De cijfers moeten iets kunnen zeggen over de groep als geheel. In totaal hebben 53 kinderen en jongeren op Saba in de leeftijd van 8 tot 18 jaar de vragenlijst volledig

ingevuld. De groep is op geslacht, leeftijd en geloof een goede afspiegeling van de populatie, maar niet op onderwijs. Er zijn te weinig kinderen in het basisonderwijs die hebben meegedaan. De resultaten van de groep kinderen en jongeren die de vragenlijst hebben ingevuld komt dus op drie categorieën goed overeen met de populatie en op één niet.

De vragenlijst is niet het enige onderdeel van dit onderzoek. De gesprekken met de vele kinderen, vormt ook een grote bron van informatie. Bij kwalitatief onderzoek (de gesprekken) zijn twintig á dertig interviews al voldoende om uitspraken te doen over één bepaald onderwerp. Gecombineerd geven de resultaten van de vragenlijst en de gesprekken een goed beeld van het leven van kinderen en jongeren op Saba en wat zij belangrijk vinden.

naar school, maar werkt ook niet. Omdat veruit het grootste deel van de jongeren al op de middelbare school zit, zal hierna steeds worden gesproken van 'jongeren', en niet van 'kinderen en jongeren'.

Ruim 92 procent van de kinderen jongeren wist voordat ze de vragenlijst invulden wat kinderrechten zijn en ruim 47 procent had al eens van De Kinderombudsman gehoord.

Kwaliteit van de leefomgeving: de omgevingsvoorwaarden

Tevreden

De jongeren op Saba geven aan heel tevreden te zijn over de kwaliteit van hun leefomgeving. Gemiddeld beoordelen ze 13 (13,25) van de 14 omgevingsvoorwaarden als voldoende of goed. Vijfenzeventig procent van de jongeren (39) beoordelen zelfs alle 14 voorwaarden voldoende of goed. Drie jongeren hebben aangegeven dat drie of meer omgevingsvoorwaarden niet op orde zijn.

Score op losse omgevingsvoorwaarden

In **grafiek 2** is per omgevingsvoorwaarde te zien hoeveel jongeren hebben aangegeven dat deze in orde zijn of juist niet.

Over het geheel genomen geven de jongeren hoge scores op alle omgevingsvoorwaarden. Op basis hiervan kan niet gezegd worden welke omgevingsvoorwaarde voor de jongeren op Saba het best is en welke het slechtst. Opvallend is wel dat de voorwaarde Aandacht Ouders door alle 53 jongeren met een voldoende of een goed is beoordeeld.

Toelichting op de omgevingsvoorwaarden

Een aantal jongeren heeft gebruik van gemaakt van de mogelijkheid toe te lichten waarom zij een bepaalde omgevingsvoorwaarde een bepaalde

score hebben gegeven. In het kader hieronder staan een paar voorbeelden van de toelichtingen die zij hebben gegeven.

Toelichting van respondenten op omgevingsvoorwaarden

Thuis

"Ik krijg thuis heel veel liefde en aandacht" en "thuis is de veiligste plek op aarde", geven twee van de jongeren aan. En ook een andere jongere laat weten van zijn/haar moeder veel aandacht te krijgen. Deze jongere heeft geen contact met zijn/haar vader: "Maar hij blijft mijn vader." Weer een andere jongere geeft aan dat zijn/haar ouders soms heel veel stress hebben en dat zijn/haar vader soms heel moe is. Deze vader geeft niet altijd het goede voorbeeld: "Mijn vader rookt en drinkt en die soort dingen."

School

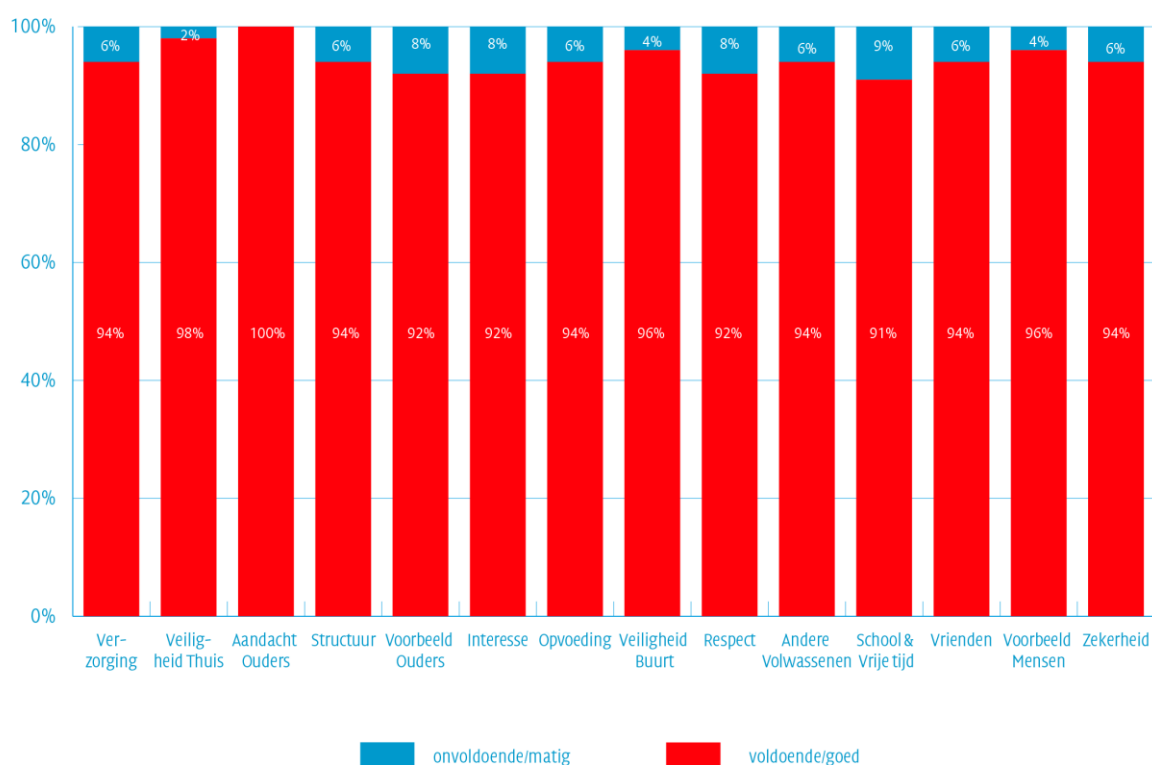
Een jongere laat weten niet met plezier naar school te gaan, maar dat het wel steeds beter gaat. Wel denkt deze jongere op school iets meer begeleiding nodig te hebben.

Rapportcijfer voor het leven

We hebben de jongeren van Saba ook gevraagd een rapportcijfer te geven voor hun leven. De meeste jongeren op Saba geven hoge cijfers voor hun leven, gemiddeld een 7,9. Vijf jongeren geven hun leven een onvoldoende (een vijf of lager).

Grafiek 2. Welke omgevingsvoorwaarden zijn het vaakst in orde?

Tabel 2. Kinderen en jongeren aan wie we extra aandacht besteden

	Aantal	%
<i>Wij hebben thuis weinig geld</i>	7	
<i>Er zijn thuis problemen</i>	5	
<i>Ik krijg jeugdhulp</i>	3	
<i>Mijn ouders zijn gescheiden. Ze kunnen ook niet meer normaal met elkaar omgaan</i>	5	
<i>Ik ga naar een school voor speciaal onderwijs</i>	1	

Er is een verband tussen hoe de jongeren hun leefomgeving waarderen en het cijfer dat ze hun leven geven. Dit betekent dat je met zekerheid kan zeggen dat wanneer het cijfer hoog is, de score op de 14 opvoedcondities (de BIC totaal) ook hoog is. Het cijfers dat jongeren aan hun leven geven zegt dus iets over de kwaliteit van hun leefomgeving.

Jongeren waar we extra aandacht aan besteden

We hebben de jongeren ook gevraagd of zij te maken hadden met bepaalde bijzondere omstandigheden, zoals te weinig geld thuis, ouders die gescheiden zijn en die niet meer normaal met elkaar omgaan, jeugdhulp of dat ze naar het speciaal onderwijs gaan. Het blijkt dat 16 van de 53 jongeren met zo'n bijzondere situatie te maken hebben (zie **tabel 2**).

Vinden jongeren die meer problemen benoemen hun leven ook van slechtere kwaliteit?

Hoewel ruim 30 procent van de 53 jongeren heeft aangegeven te maken te hebben met een van bovengenoemde bijzondere omstandigheden, is het niet mogelijk een goede vergelijking te maken met jongeren die niet in deze groepen vallen. Dat komt omdat je met statistiek grotere groepen nodig hebt om iets betrouwbaars te kunnen zeggen. We kunnen dus geen antwoord geven op deze vraag.

De antwoorden op de open vragen

De antwoorden op de open vragen geven inzicht in wat er goed gaat in het leven van een jongere, of waar het juist knelt. De jongeren hebben veel verschillende thema's benoemd. Per vraag benoemen we de meest benoemde thema's.

Wat vinden de kinderen en jongeren fijn in hun leven?

1. Familie en thuis

Een goede band met familie staat voor de jongeren op Saba op nummer een. Zestien van de 53 jongeren geven specifiek aan de band en het contact met hun familie fijn te vinden. Negen jongeren vinden het thuis prettig. Het gaat hier om dingen als het hebben van een goed en veilig thuis in een leuke buurt.

"Ik vind het heel fijn dat ik een warm gezin om mij heen heb. Ik kom niks te kort en daar ben ik mij zeer van bewust."

2. Vrienden

Op de tweede plaats staat het contact met vrienden. Dit is door negen van de 53 jongeren genoemd als fijn in hun leven. Ze hebben goede vrienden die ze graag om zich heen hebben en waar ze een leuk contact mee hebben.

3. Aandacht van mensen in de omgeving

Vier van de 53 jongeren geven expliciet aan de *aandacht* van familie, een docent of een hulpverlener fijn te vinden. Dat er mensen zijn die ze aandacht geven, die om ze geven en met wie ze kunnen praten. Daarmee staat aandacht van mensen in de omgeving op de derde plek.

4. Het wonen op Saba

Het leven op Saba staat op de vierde plaats (drie van de 53 jongeren). De jongeren vinden de rust op het eiland, de leefomstandigheden en 'gewoon het wonen op Saba' fijn.

Wat kan er beter, om het leven van jongeren nog beter te maken?

Acht van de 53 jongeren vinden hun leven goed zoals het is. Van hen hoeft er niets te veranderen.

1. Vrije tijd; meer leuke dingen kunnen doen

Op de eerste plaats staat vrije tijd. De jongeren op Saba willen meer leuke

dingen om te doen, zoals culturele activiteiten, naar de bioscoop, sport en sociale activiteiten. Ook willen ze gewoon meer naar buiten gaan om plezier te hebben met familie en vrienden. Tien van de 53 jongeren geven aan dit beter kan in hun leven. Twee van deze jongeren willen vooral meer vrije tijd.

2. Meer geld om van te leven

Op de tweede plek staat meer geld om van te leven. Acht van de 53 jongeren denken dat meer geld hun leven beter zou maken. Eén van hen geeft expliciet aan meer eten nodig te hebben.

3. Eigen ontwikkeling

Vier van de 53 jongeren willen zich beter ontwikkelen, door beter hun best te doen op school en het goed te doen. Dit staat op nummer vier.

Waarover willen kinderen en jongeren meepraten en meebeslissen?

Jongeren op Saba willen graag meepraten en meebeslissen over zaken die invloed hebben op hun leven. Tien jongeren geven aan thuis mee te mogen praten als zij dat willen. Een jongere laat weten graag zoveel mogelijk over haar eigen leven te willen beslissen.

"Natuurlijk luister ik altijd naar mijn ouders, maar mijn ouders luisteren ook zeker altijd naar mij. Er is altijd ruimte voor discussie en ook als wij het oneens zijn met elkaar, komt er altijd een goede oplossing."

Veertien jongeren wisten niet waarover ze willen meepraten en meebeslissen of gaven aan dit niet te willen. De andere jongeren gaven aan dat zij graag willen meepraten op de volgende thema's.

1. Meepraten over school en studeren

Acht van de 53 jongeren willen graag meepraten over school en over de studie die ze willen volgen. Het gaat hier bijvoorbeeld over hebben van een stem in de beslissingen die worden genomen op school. Een jongere geeft aan het gevoel

te hebben dat alleen volwassenen mogen meepraten.

2. Meepraten thuis

Zeven van de 53 jongeren willen graag in de thuissituatie meepraten. Meepraten over de regels thuis, bij wie ze wonen en ook over de opvoeding.

Tips en wensen van de jongeren die de vragenlijst hebben ingevuld

De jongeren op Saba die de vragenlijst hebben ingevuld, hebben veel ideeën over belangrijke zaken die ze als Kinderombudsman of vrouw zouden aanpakken. Hieronder de top vijf van tips die zij de Kinderombudsman hebben gegeven.

1. Zorg ervoor dat alle kinderen en jongeren eerlijk en goed behandeld worden

Negen van de 53 jongeren willen graag dat kinderen en jongeren beter worden behandeld door anderen en meer respect krijgen. Ook willen dat er meer met ze wordt gepraat en dat er beter wordt geluisterd. Eén jongere vindt dat kinderen meer rechten moeten krijgen.

2. Zorg dat alle kinderen en jongeren te eten en een goed huis hebben

Acht van de 53 jongeren vinden dat kinderen die thuis niet genoeg geld hebben hulp moeten krijgen. Zes van deze jongeren geven expliciet aan dat ze ervoor zouden zorgen dat alle kinderen elke dag kunnen eten.

3. Zorg dat kinderen en jongeren meer leuke dingen kunnen doen

De jongeren op Saba willen meer activiteiten en plekken waar ze naartoe kunnen gaan om plezier te hebben. Acht van de 53 jongeren geven dit aan.

"Ik zou meer (culturele) activiteiten naar het eiland brengen, zodat kinderen minder op straat gaan hangen en de 'negatieve' kant op gaan."

4. Zorg ervoor dat alle kinderen en jongeren naar school kunnen en dat die school van goede kwaliteit is

Zeven van de 53 jongeren vinden dat alle kinderen en jongeren naar school moeten kunnen, dat het onderwijs gratis moet zijn en van goede kwaliteit. Er moet worden gekeken naar wat nodig is om onderwijs leuker en interactiever te maken.

5. Zorg voor hulp en een beter leven voor alle kinderen en jongeren op Saba.

Drie jongeren willen graag dat alle kinderen en jongeren op Saba een goed leven hebben. Dat geprobeerd wordt de leefomstandigheden te verbeteren, dat kinderen en jongeren die thuis problemen hebben geholpen worden en dat alle kinderen en jongeren gelukkig kunnen zijn.

"Dat ze goed geholpen moeten worden, wat er ook is gebeurd. En altijd goed terecht komen en genoeg liefde krijgen van zoveel mogelijk mensen."

Een jongere heeft nog een wens voor alle kinderen en jongeren op Saba:
"Ik zou zorgen dat ieder kind verplicht van het eiland moet na de middelbare school om een opleiding te gaan volgen. Dit, omdat ik zie dat veel kinderen op het eiland blijven 'hangen' en dit lijkt mij erg zonde. Ze zien vaak nooit de rest van de wereld en ik vind dat ieder kind de wereld buiten Saba (en misschien wel het Caribische gebied) moet hebben meegemaakt."

4.3 Conclusie: Kinderen en jongeren aan het woord

Dat wat de kinderen en jongeren in de gesprekken vertellen, komt overeen met de thema's die de jongeren in de vragenlijst benoemen. De kinderen en jongeren geven een hoge waardering aan hun thuissituatie. Familie is belangrijk. Toch kunnen er ook dingen beter.

Thuis

Kinderen en jongeren vinden hun familie, thuis en hun vrienden heel belangrijk. Ze zijn positief over hun leven, maar benoemen ook een aantal aspecten dat ze verbeterd willen zien. Zo zijn kinderen vaak alleen thuis, omdat hun ouders veel moeten werken om in het levensonderhoud te kunnen voorzien. Ondanks dat de kinderen niet aangeven zelf arm te zijn, benoemen ze armoede wel als een van de belangrijkste problemen op Saba. Ook het gedrag van volwassenen naar kinderen moet anders. Ze willen graag écht met volwassenen praten en volwassenen moeten ook beter luisteren. Kinderen en jongeren willen eerlijk en goed behandeld worden. Kinderen en jongeren willen graag dat alle kinderen op Saba een beter leven krijgen.

School

Over het algemeen zijn kinderen en jongeren op Saba tevreden over het onderwijs. Maar er kan ook nog het nodige verbeterd worden, zoals lessen op VWO-niveau, betere aansluiting op vervolgstudie door meer lessen in Nederlands en goede, niet autoritaire, docenten. Ook zouden de jongeren graag een stem willen hebben in de beslissingen die op school worden genomen.

Op staat en vrije tijd

Voor kinderen is Saba niet saai, er worden voor hen veel activiteiten georganiseerd. Voor jongeren is er buiten schooltijd te weinig te doen en kan het leven op Saba saai zijn. Kinderen, maar vooral de jongeren, willen graag meer leuke dingen kunnen doen in hun vrije tijd. Punt van zorg is het alcoholgebruik onder volwassenen en ook onder jongeren. Jongeren benoemen dat ze alcohol drinken en dat het makkelijk verkrijgbaar is.

4.4 Wat vertellen de volwassenen?

Op Saba zijn we ook in gesprek gegaan met volwassenen, zoals eilandbestuurders en professionals. In deze gesprekken ging het vooral over zorgen die zij hebben over de ontwikkeling van kinderen en jongeren. Hieronder een overzicht van de belangrijkste punten die in de gesprekken naar voren zijn gekomen.

Thuis op Saba

Kinderen en hun ouders in het Caribische deel van Nederland hebben volgens de volwassenen niet dezelfde rechten en voorzieningen als de kinderen en ouders in het Europese deel van Nederland. Bijvoorbeeld de hoogte van de onderstand (bijstand) en de hoogte van de kinderbijslag. Deze ongelijkheid is volgens de volwassenen niet gerechtvaardigd.

Kinderen in armoede

Volgens de volwassenen hebben veel ouders met kinderen financiële problemen. Dit komt door de lage inkomens op Saba en de hoge kosten voor levensonderhoud. Levensmiddelen zijn duur omdat alles moet worden geïmporteerd. Omdat alles via Sint Maarten wordt binnengebracht, wordt het dubbel belast. Daarnaast is er ook een probleem met huisvesting. Er zijn weinig betaalbare huizen en de staat van onderhoud van huizen is vaak onvoldoende.

Beschikbaarheid van ouders en aandacht

Ouders hebben te weinig aandacht voor hun kinderen en ze moeten hun kinderen meer stimuleren. Het gebrek aan aandacht komt mede doordat ouders veel moeten werken om in het levensonderhoud te kunnen voorzien.

Huiselijk geweld en kindermishandeling

De volwassenen geven aan dat huiselijk geweld en kindermishandeling voorkomt

op Saba. Het lijkt steeds over dezelfde families te gaan. Het vermoeden bestaat dat huiselijk geweld gelinkt is aan alcohol. Er is veel drugs- en alcoholgebruik onder ouders. Er is geen anoniem meldpunt waar mensen vermoedens van huiselijk geweld en kindermishandeling kunnen melden. Mensen op Saba vertellen niet makkelijk wat ze weten of zien, omdat iedereen elkaar kent. Een protocol voor waar een melding binnenkomt en wat er vervolgens mee gebeurt, ontbreekt nog op Saba.

Hulp voor kinderen en jongeren en hun ouders

Volwassenen geven aan dat er een gebrek aan hulpaanbod is. Zo is er geen opvoedondersteuning, geen vaardigheidscursussen voor ouders en geen plek waar een ouder en kind naar toe kan als het thuis niet meer veilig is. Ook is er meer variatie nodig in therapieën en is er onvoldoende hulp voor jongvolwassenen. Verder is er teveel wisseling van hulpverleners waardoor er geen continuïteit is in de hulp. Een ander probleem is dat Nederlandse professionals de taal en cultuur niet kennen. Hierdoor komt hun boodschap niet goed over.

School op Saba

Kwaliteit en aanbod onderwijs

Volgens de volwassenen zijn kinderen en jongeren gebaat bij professionals die de cultuur kennen, dus ook op school. Het is echter moeilijk mensen uit de omgeving van Saba aan te trekken. De IND doet volgens volwassenen moeilijk over verblijfsvergunningen voor mensen uit de omgeving.

Leerlingen die extra ondersteuning nodig hebben

Er is geen speciaal onderwijs op Saba. Alle leerlingen moeten dus mee in het reguliere onderwijs. De organisatie EC2 biedt ondersteuning op school aan

kinderen die dit nodig hebben. Kinderen en jongeren met gedragsproblemen zitten gewoon in de klas en dat kan volgens de volwassenen leiden tot onveiligheid voor andere leerlingen en docenten. Er is echter geen andere oplossing voor deze leerlingen.

Alle kinderen en jongeren op Saba staan ingeschreven op school. Er is wel absentie, maar daar wordt niets aan gedaan geeft een volwassene aan. Een leerplichtambtenaar was er niet toen De Kinderombudsman Saba bezocht.

Verder kijken dan Saba

Een volwassene wil graag dat kinderen en jongeren op Saba een ruimere blik krijgen. Ze hebben meer interactie nodig met de andere eilanden.

Op straat en vrije tijd op Saba

Voorzieningen

De volwassenen zijn positief over de activiteiten van Child Focus. Het aanbod varieert van muziek en kunst tot sport en spel en is gratis. Vijfenzeventig procent van de kinderen op Saba neemt deel. Een mogelijk probleem is dat het grotendeels op vrijwilligers draait. Wel worden er op Saba te weinig activiteiten aangeboden voor tieners.

Gebruik van drugs

Volgens volwassenen wordt er drugs gebruikt onder ouders en waarschijnlijk ook onder kinderen. Drugs en alcoholgebruik lijken te worden geaccepteerd.

Seksualiteit en seksueel misbruik

Zorgen zijn er over een aantal minderjarige meisjes die een relatie hebben met een oudere man. Volgens een volwassene praat iedereen 'rond' het probleem en worden deze meisjes onvoldoende beschermd.

Jongeren in aanraking met het strafrecht

Als een minderjarige wordt aangehouden op verdenking van een strafbaar feit, dan wordt deze net als een volwassene naar het politiebureau gebracht. Een zorgpunt is dat er geen advocaten zijn op Saba. Er moet een advocaat van Sint Maarten komen en dat betekent lang wachten. Veel verdachten, ook minderjarigen, zien daarom af van de komst van een advocaat. Na drie dagen ingesloten te zijn geweest op Saba moet een verdachte naar de justitiële inrichting op Bonaire. Dat geldt ook voor minderjarigen. De werk- en leerstraffen moeten nog ontwikkeld worden.

4.4 Wat kinderen en volwassenen vinden vergeleken

Voor een groot deel komt dat wat de kinderen en jongeren aangeven overeen met dat wat de volwassenen ons verteld hebben. Opvallend is dat volwassenen zich meer zorgen maken over de situatie van kinderen op Saba dan de kinderen en jongeren zelf. De volwassenen benoemen problemen die door kinderen en jongeren niet of minder genoemd worden, zoals kindermishandeling en seksueel grensoverschrijdend gedrag. De problemen die kinderen en jongeren noemen, worden ook door de volwassenen gesignaleerd. Onderstaand een vergelijking op de belangrijkste thema's.

Thuis

De kinderen en jongeren zijn positiever over hun leven en thuissituatie dan de volwassenen. Kinderen en jongeren zijn blij met hun familie en hun thuissituatie. Echte aandacht vinden ze heel belangrijk, maar die missen ze te vaak omdat hun ouders veel moeten werken. Ouders moeten veel werken in verband met de hoge kosten voor levensonderhoud.

Kinderen en jongeren benoemen nog specifiek dat het gedrag van de volwassenen op Saba moet veranderen; ze willen dat volwassenen écht met hen praten en dat volwassenen ook beter luisteren. En hen met meer respect behandelen.

Volwassenen wijzen daarnaast nog op de verschillen in de rechten en de voorzieningen met het Europese deel van Nederland. Ook is er volgens de volwassenen een gebrekkig hulpaanbod voor kinderen en hun ouders. Kinderen en jongeren hebben wij hierover niet gehoord.

School

Over het algemeen zijn kinderen en jongeren op Saba tevreden over het onderwijs. Een punt van zorg van zowel de volwassenen als de kinderen en jongeren is dat alle leerlingen, in dezelfde klas zitten, dus ook leerlingen met een bijzondere ondersteuningsbehoefte of

gedragsproblematiek. Maar volgens de kinderen en jongeren kan er nog meer verbeterd worden in het onderwijs, zoals onderwijs op niveau en goede – niet autoritaire – docenten. Daarnaast willen jongeren graag meepraten over de beslissingen die op school worden genomen.

Op staat en vrije tijd

Zowel de kinderen en de jongeren als de volwassenen geven aan dat er op Saba vooral voor jongeren te weinig te doen is. Kinderen en jongeren zien het alcohol- en drugs gebruik onder volwassenen als een probleem op Saba. Volwassenen vinden ook dat er een alcoholprobleem is onder jongeren. De jongeren zelf lijken dit minder als een probleem te zien, ondanks dat ze wel erkennen dat er alcohol wordt gebruikt onder jongeren. Alleen de volwassenen benoemen hun zorgen over de seksuele ontwikkeling van kinderen en jongeren en seksueel misbruik. Dit hebben we niet van de jongeren gehoord.

5. Kind zijn op Sint Eustatius

In dit hoofdstuk staan de kinderen en jongeren van Sint Eustatius centraal. Na een korte schets van het eiland komen eerst de kinderen en jongeren aan het woord en vervolgens de volwassenen. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een vergelijking tussen de visie van de kinderen en jongeren, en de volwassenen.

Sint Eustatius ligt in het oostelijke deel van de Caribische Zee. Het eiland heeft een oppervlakte van 21km² en er wonen ongeveer 3.200 mensen. Er is één plaats op Sint Eustatius: de hoofdstad Oranjestad. Onder andere toerisme, olietransport en de overheid zijn belangrijke economische sectoren van Sint Eustatius. De inwoners van Sint Eustatius noemen hun eiland Statia. De officiële taal is Nederlands, maar de meeste mensen spreken Engels. Ruim 800 van de inwoners van Sint Eustatius is jonger dan twintig jaar¹².

5.1. Gesprekken met kinderen en jongeren

Hoe ervaren de kinderen en jongeren van Sint Eustatius hun leven? Om antwoord te geven op deze vraag zijn er groepsgesprekken gevoerd met circa honderd kinderen en jongeren en hebben 32 kinderen en jongeren een online vragenlijst ingevuld.

De kinderen en jongeren hebben ons verteld over hoe het is om kind te zijn op Sint Eustatius. Wat er leuk aan is en ook wat beter kan. We hebben veel tips van ze gekregen en ze hebben ons laten weten wat zij zouden veranderen voor de kinderen en jongeren op Sint Eustatius als zij het voor het zeggen zouden hebben. Hieronder staat wat ze ons hebben verteld. We hebben dat ingedeeld in verschillende thema's: thuis, school, en op straat en vrije tijd

Thuis op Sint Eustatius

Een goede band met familie, aandacht van ouders en een fijne plek om te wonen zijn belangrijk in het leven van kinderen en jongeren. Ze hebben een duidelijk beeld van wat er goed gaat in hun leven, maar ook van wat er beter kan.

Genoeg geld om van te leven

De kinderen vertellen ons dat ze een paar arme kinderen kennen, maar of ze zelf ook arm zijn werd ons niet duidelijk. De kinderen en jongeren op Sint Eustatius zijn zich bewust van de hoge kosten voor levensonderhoud en dat ouders hierdoor weinig te besteden hebben. Een kind vertelt dat zijn ouders niet genoeg geld hebben om schriften en andere schoolspullen te kopen. "Die zijn erg duur en er zijn al veel kosten." Duidelijk is dat veel kinderen het belangrijk vinden dat arme kinderen worden geholpen.

¹² CBS Statline, geraadpleegd op 9 juni 2017.

Veel van de kinderen die wij hebben gesproken eten niet elke week groenten. Sommige kinderen krijgen niet eens een keer per twee weken groenten. Volgens de kinderen wordt er te weinig gezond gegeten en eten ze ook te weinig fruit. Volgens jongeren zijn er geen daklozen op Sint Eustatius. Een jongere vertelt dat wie op straat komt te staan altijd wel door iemand in huis wordt opgenomen.

Kinderen denken dat sommige ouders die al weinig geld hebben, hun geld aan de verkeerde dingen uitgeven.

Hoe willen we dat onze ouders met ons omgaan

Geef ons aandacht en praat met ons

De kinderen vertellen dat ze drukke ouders hebben die weinig tijd en aandacht voor ze hebben. Volgens een jongere werken vaak beide ouders en zitten kinderen dan na schooltijd bijvoorbeeld in de bibliotheek of ze gaan naar MegaD of DOTK, de twee organisatie die een vorm van naschoolse opvang organiseren. Ouders praten volgens hen te weinig écht met hun kinderen.

De kinderen en jongeren vertellen ons nauwelijks iets over geweld thuis. Eén jongen geeft aan hier van andere kinderen wel een keer iets over te hebben gehoord.

En wat als je hulp nodig hebt?

De jongeren geven aan dat je nergens heen kan als je problemen hebt thuis of op school, omdat je nergens vertrouwelijk je verhaal kwijt kan. "Iedereen kent iedereen, ook bij instanties kom je altijd wel iemand tegen die je kent."

School op Sint Eustatius

School is naast thuis en de buurt, een plek waar kinderen en jongeren veel zijn. Het is daarom belangrijk dat het onderwijs van goede kwaliteit is en dat kinderen en jongeren zich op school

prettig en veilig voelen, zodat ze zich zo goed mogelijk kunnen ontwikkelen.

Aanbod en kwaliteit van het onderwijs

De jongeren zijn kritisch op het aanbod en de kwaliteit van het onderwijs. Er zijn te weinig middelbare scholen op Sint Eustatius, er is te weinig keuze in richtingen en opleidingen, er is geen Hbo en veel docenten zijn niet goed. Daarnaast zijn er geen drama-, acteer- en muzieklessen.

Veiligheid op school

De middelbare school op Sint Eustatius (de GVP) stond in de afgelopen jaren volgens de jongeren niet bekend als een veilige school, maar er is wel een positieve ontwikkeling zichtbaar. De veiligheid op school is volgens hen op dit moment best goed. Het hek is tijdens schooluren dicht, er is meer beveiliging en er zijn bijna geen vechtpartijen meer. Dit vergroot het gevoel van veiligheid. Maar er is ook een ander geluid te horen. Een jongere vertelt dat er nog steeds gepest en gevochten wordt op school. "Ik voel mij niet altijd veilig, er moet meer beveiliging komen op school."

Jongeren benoemen dat pesten via de social media buiten schooltijd gewoon doorgaat. Volgens hen is dit een probleem. "Op school mogen we geen

mobiele telefoon meer bij ons hebben, buiten schooltijd natuurlijk wel."

Eten op school

De jongeren klagen over de kwaliteit van het eten op school. "Op school komt een foodtruck langs met alleen maar snacks. De schoolkantine is niet veel beter."

Hoe kom je op school en hoe kom je weer thuis?

Op Sint Eustatius is leerlingenvervoer, maar dit is nog niet voor alle kinderen en jongeren toegankelijk. Jongeren vertellen ons dat de leerlingen van de middelbare school niet met het leerlingenvervoer mee naar huis kunnen en dat ze dan een heel eind moeten lopen. Kinderen klagen over het aantal bussen: "Er zijn er maar twee en er is niet altijd plek." Ze geven aan op de fiets naar school te willen, maar hiervoor zijn de wegen te slecht en niet veilig genoeg.

Verder studeren

Om na de middelbare school verder te kunnen studeren, moeten de jongeren van het eiland af. Ze gaan bijvoorbeeld naar Europees Nederland of naar Amerika. Jongeren die nog geen tien jaar op Sint Eustatius wonen, komen niet in aanmerking voor studiefinanciering. Zij kunnen dus niet doorstuderen. Hierdoor zitten deze jongeren 'vast' op Sint Eustatius.

Op straat en vrije tijd op Sint Eustatius

De buurt is de plek waar je veel tijd met vrienden doorbrengt. Daarnaast zijn er andere plekken waar je heen kunt als je

niet thuis of op school bent. We hebben de kinderen en jongeren gevraagd wat ze doen in hun vrije tijd.

Meer activiteiten

Veel kinderen gaan naar de naschoolse opvang: Mega D of DOTK. Er zijn ook kinderen en jongeren die naar de bibliotheek gaan om daar huiswerk te maken. Jongeren sporten graag, zitten thuis of ontmoeten vrienden. Sommige kinderen vinden dat er te weinig te doen is op Sint Eustatius. "Hier hebben we alleen de zee en familie." Andere kinderen vinden dat er juist wel genoeg activiteiten zijn. Dat er te weinig winkels en restaurants op het eiland zijn, daar zijn de kinderen en jongeren het over eens. Vooral de jongeren vinden het leven op het eiland saai. Er zijn te weinig plekken waar jongeren vanaf twaalf jaar naartoe kunnen gaan in hun vrije tijd. Ook zijn er voor hen te weinig bijbaantjes beschikbaar.

Slechte wegen

In hun vrije tijd willen de kinderen graag zelfstandig op pad, maar dit kan niet omdat ze niet kunnen fietsen; de wegen zijn te slecht en daardoor gevaarlijk. Ook het verkeer is gevaarlijk, zo zijn er bijvoorbeeld geen stoplichten.

Niet overal veilig op straat

De jongeren geven verschillende signalen af over de veiligheid op straat. Sommige jongeren zeggen dat het veilig is op straat, terwijl andere jongeren het juist onveilig vinden. "Om 19:00 uur is het donker. Het is dan niet veilig op straat. Er wordt geschreeuwd en mensen drinken alcohol. En dan gaan ze met je praten. Dan ga ik maar sneller lopen." Deze jongere vindt dat er te weinig lantaarnpalen zijn, want dat zou het veiliger maken.

Zorgen over seksualiteit en seksueel misbruik

Een meisje vertelt dat 'grote mannen van het eiland' zich vergrijpen aan meisjes. En jongeren vertellen ons dat meiden soms

geen 'nee' durven te zeggen als ze geen seks willen. Op Sint Eustatius komt daterape (seksueel geweld in een uitgaanssituatie) ook voor volgens de jongeren. Seksuele voorlichting is volgens hen niet structureel in het onderwijsprogramma opgenomen. Dit zouden de jongeren wel goed vinden.

Als we iets doen wat niet mag

De jongeren op Sint Eustatius zijn openhartig over hun ervaringen met politie en justitie. Ook al zijn er volgens de jongeren over het algemeen niet veel incidenten, ze kennen wel allemaal verhalen over criminaliteit.

Gebruik van alcohol en drugs

Jongeren benoemen dat er alcoholmisbruik is onder jongeren onder de 18 jaar. Officieel moet je 18 zijn en een identiteitsbewijs tonen om alcohol te kunnen kopen, maar in de praktijk krijgen minderjarigen de alcohol mee. Ook is er volgens hen veel drugs op het eiland. Volwassenen hebben het er nauwelijks over met de kinderen en jongeren: *"Het is een probleem dat niemand wil bespreken."*

Kindvriendelijke behandeling

Jongeren vinden dat de politie hardhandig onnodig en niet kindvriendelijk optreedt. Ze citeren de politie: "You have the right to remain silent but I want the statement now." Als een jongere wordt aangehouden, dan komen ze op het politiebureau terecht. Er is geen advocaat op Sint Eustatius. Je kan telefonisch spreken met een advocaat op Sint Maarten.

Tips en wensen van de kinderen en jongeren die wij hebben gesproken

De kinderen en jongeren die wij hebben gesproken hebben ons veel tips gegeven over wat er moet veranderen om de levens van kinderen op Sint Eustatius beter te maken.

Doe iets aan armoede

Rond het thema thuis benoemen de kinderen dat arme mensen geholpen moeten worden met geld, eten en kleding. Iedereen moet een huis hebben vinden ze. Ook moeten alle kinderen dagelijks een ontbijt kunnen krijgen. De kinderen vinden dat er geld moet worden ingezameld voor arme kinderen en dat er goed voor deze kinderen moet worden gezorgd. Jongeren willen dat er meer bijbanen gecreëerd worden, zodat ze zelf geld kunnen verdienen.

Geef ons aandacht en respect

Kinderen en jongeren willen graag meer tijd en aandacht van hun ouders. Ze vinden ook dat volwassenen, waaronder ouders, meer écht met kinderen moeten praten.

Zorg voor een gezonde levensstijl

Gezonde voeding is duur en daardoor eten kinderen en ouders dit te weinig. Kinderen willen graag meer fruit en gezond eten voor iedereen. Daarnaast willen ze graag dat ouders niet roken en geen alcohol drinken.

Doe iets aan het aanbod en de kwaliteit van het onderwijs

Vooral de middelbare scholieren hebben klachten over het aanbod en de kwaliteit van het onderwijs. Op dit moment valt er te weinig te kiezen. Ze willen dan ook meer middelbare scholen en meer richtingen en opleidingen waaruit ze kunnen kiezen. Daarnaast moet ook de kwaliteit van het onderwijs omhoog en moeten scholen nog veiliger worden door het aanpakken van pesten en vechtpartijen.

Vervoer over eiland moet beter en straten moeten veiliger

Het schoolvervoer moet voor alle kinderen en jongeren goed geregeld worden. Daarnaast willen ze veiligere straten, zodat ze zonder zorgen kunnen fietsen. Kinderen geven aan dat er meer schoolbussen moeten komen en dat de

wegen gerepareerd moeten worden. Om de veiligheid op straat verder te vergroten, zijn stoplichten en lantaarnpalen nodig.

Zorg voor meer activiteiten

Wat de kinderen betreft moeten er meer restaurants en winkels komen. Het aanbod in de winkels moet ook groter, in het bijzonder willen ze graag dat ze schoolspullen en kleding kunnen kopen op Sint Eustatius. Daarnaast willen ze meer activiteiten, vooral voor jongeren, zoals sport en spel.

jongeren is twaalf jaar. Vijftig procent van de respondenten heeft de leeftijd tussen de acht en 13 jaar en 50 procent is tussen de 14 en 18 jaar.

De meeste kinderen en jongeren (15) wonen bij beide ouders. Negen kinderen wonen alleen bij moeder en een alleen bij vader. Een kind woont afwisselend bij vader en moeder. Ook wonen er jongeren op college, afwisselend bij moeder en de woongroep en bij grootouders.

Zeggen de resultaten uit de vragenlijst iets over alle kinderen en jongeren op Saba?

Het doel van de vragenlijst was om van zoveel mogelijk kinderen en jongeren van Sint Eustatius te horen wat er goed gaat in hun leven en wat er beter kan. Ook wilden we graag weten waar ze over mee willen praten en wat De Kinderombudsman moet veranderen voor de kinderen op Saba. Het is wel belangrijk in het achterhoofd te houden dat wij bepaalde groepen kinderen waarschijnlijk niet hebben bereikt met onze vragenlijst. Bijvoorbeeld kinderen die in een moeilijke situatie zitten. Daardoor is het mogelijk dat de resultaten iets positiever zijn dan als deze kinderen en jongeren de vragenlijst wel zouden hebben ingevuld.

We weten dat er op Sint Eustatius 229 kinderen wonen die tussen de 10 en 15 jaar oud zijn en 205 jongeren tussen de 15 en 20 jaar oud. In totaal hebben 32 kinderen en jongeren de vragenlijst ingevuld. De

steekproef is geen goede afspiegeling van de populatie kinderen en jongeren op Sint Eustatius. Wel krijgen we zo een idee wat de zorgen zijn, waar verder onderzoek naar moet worden gedaan en wat kinderen en jongeren zelf willen.

De vragenlijst is niet het enige onderdeel van dit onderzoek. De gesprekken met de vele kinderen vorm de grootse bron van informatie. Bij kwalitatief onderzoek (de gesprekken) zijn twintig á dertig interviews voldoende om uitspraken te doen over een bepaald onderwerp. Gecombineerd geven de resultaten van de enquête, in het bijzonder de antwoorden op de open vragen, en de gesprekken, een goed beeld van het leven van kinderen en jongeren op Sint Eustatius en wat zij belangrijk vinden.

5.2 De online vragenlijst

Wie hebben de vragenlijst ingevuld?

Tweëndertig kinderen en jongeren op Sint Eustatius hebben de vragenlijst ingevuld.

De vragenlijst is door 21 meisjes ingevuld (66%) en door elf jongens (34%). De gemiddelde leeftijd van deze kinderen en

Van elf kinderen en jongeren is de moeder afkomstig van Sint Eustatius. Vier moeders komen uit Europees Nederland en vier moeders uit de Dominicaanse republiek. In totaal komen de moeders uit elf verschillende gebieden. Ook de vaders van de meeste respondenten zijn op Sint Eustatius geboren (acht). Zes van de vaders komen uit Europees Nederland. In

totaal komen de vaders uit 13 verschillende gebieden.

De ouders van de 32 kinderen en jongeren die de vragenlijst hebben ingevuld, komen uit 14 verschillende gebieden.

Alle kinderen en jongeren gaan naar school. Dertien kinderen gaan naar de basisschool en 15 jongeren gaan naar de middelbare school. Twee jongeren studeren.

Zevenenzeventig procent van alle kinderen en jongeren wist voordat ze de vragenlijst invulden al wat kinderrechten zijn en 42 procent had ook al eens van De Kinderombudsman gehoord.

Kwaliteit van de leefomgeving: de omgevingsvoorwaarden

Tevreden

De kinderen en jongeren van Sint Eustatius zijn over het algemeen tevreden over de kwaliteit van hun leefomgeving. Gemiddeld beoordelen ze bijna twaalf (11,8) van de 14 omgevingsvoorwaarden als voldoende of goed. Vijftien kinderen en jongeren beoordelen zelfs alle 14 voorwaarden voldoende of goed. Negen kinderen en jongeren hebben aangegeven dat drie of meer omgevingsvoorwaarden niet in orde zijn.

Score op losse omgevingsvoorwaarden

In **grafiek 3** is per omgevingsvoorwaarde te zien hoeveel kinderen en jongeren hebben aangegeven dat deze in orde zijn of juist niet. Hierbij dient te worden opgemerkt dat er maar 32 respondenten zijn. Deze resultaten geven slecht een voorzichtige indicatie van de totale groep minderjarigen op Sint Eustatius.

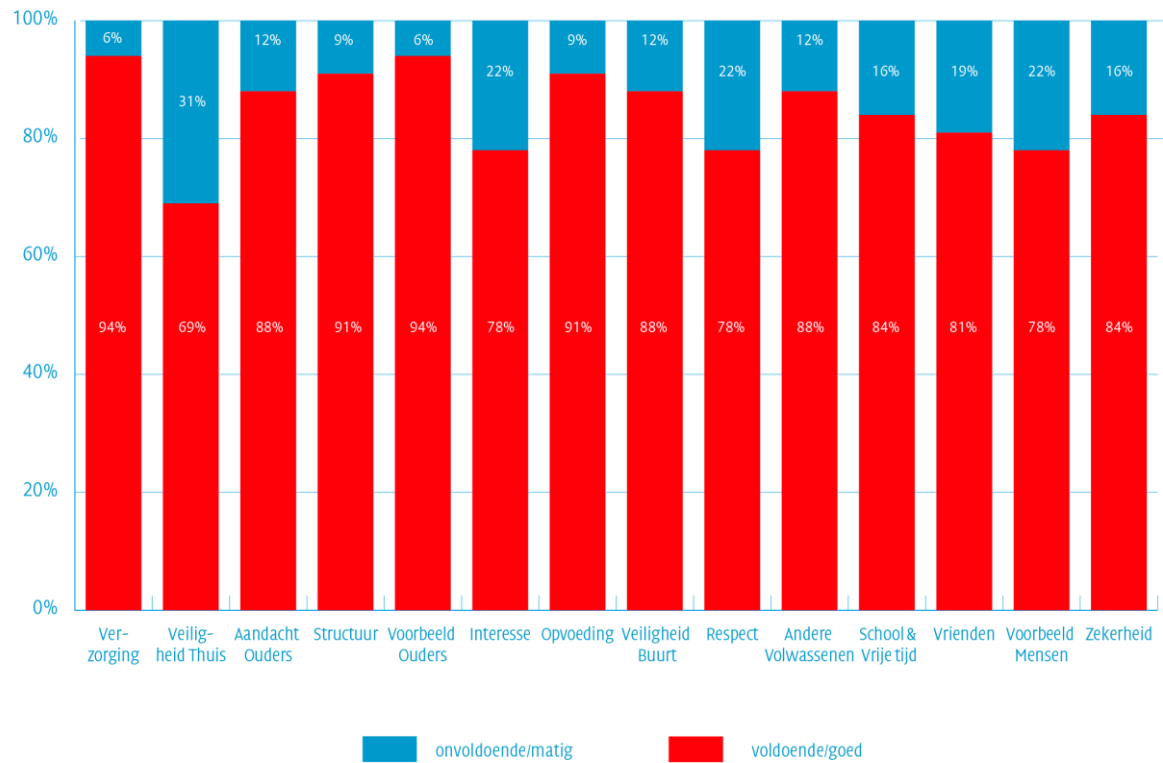
Over het geheel genomen geven de kinderen en jongeren die de vragenlijst hebben ingevuld hoge scores op alle voorwaarden. Op basis hiervan kan niet gezegd worden welke

omgevingsvoorwaarde voor de kinderen en jongeren op Sint Eustatius het best is en welke het slechtst. Opvallend is wel dat de omgevingsvoorwaarde Veiligheid Thuis door tien van de 32 kinderen en jongeren (31%) met een matig of een onvoldoende is beoordeeld. Veiligheid Thuis gaat over of er geweld wordt gebruikt, of er drugs wordt gebruikt of gescholden wordt. Een kind of jongere dat hierop een matig of onvoldoende geeft voelt zich thuis niet veilig.

Toelichting van de respondenten op de omgevingsvoorwaarden

Een aantal kinderen en jongeren heeft gebruik gemaakt van de mogelijkheid een toelichting te geven op de score die zij hadden gegeven. In het kader op de volgende pagina staan de toelichtingen die zij hebben gegeven. We hebben het in dit deel over respondenten, en niet over kinderen en/of jongeren. We hebben bij de toelichtingen namelijk niet gekeken naar de leeftijd.

Grafiek 3. Welke omgevingsvoorwaarden zijn het vaakst in orde?

Concept

Toelichting van respondenten op omgevingsvoorwaarden

Thuis

Een respondent geeft aan dat er thuis soms erge dingen gebeuren als zijn/haar ouders ruzie hebben. "Ik wordt hier gespannen van", geeft deze jongere aan. "Ik zou willen dat mijn vader verandert en geen drugs meer zou gebruiken." Deze jongere vindt dat zijn/haar vader niet altijd het goede voorbeeld geeft. Een andere respondent heeft ook te maken met een onveilige thuissituatie: "Mijn vader wordt snel boos om van alles en nog wat." Deze respondent geeft ook aan het niet fijn te vinden dat zijn/haar moeder vaak gestrest is. Een derde respondent laat weten zich thuis wel veilig te voelen. "Maar er komt vaak politie en dat is soms wel eng." Een ander krijgt van zijn/haar moeder liefde en aandacht, maar niet van zijn/haar vader.

School

Een van de respondenten geeft aan niet met veel plezier naar school te gaan. "Ik krijg bijna geen respect van andere kinderen. Veel kinderen doen best wel vervelend tegen mij."

Rapportcijfer voor het leven

We hebben de kinderen en jongeren op Sint Eustatius ook gevraagd een rapportcijfer te geven voor hun leven. Gemiddeld is dat een 7,56. Vijf kinderen en jongeren geven hun leven een onvoldoende (een vijf of lager). Dat is best veel op een groep van 32 kinderen en jongeren.

Er is geen verband tussen hoe de jongeren hun leefomgeving waarderen en het cijfer dat ze hun leven geven. Dit komt waarschijnlijk door het kleine aantal

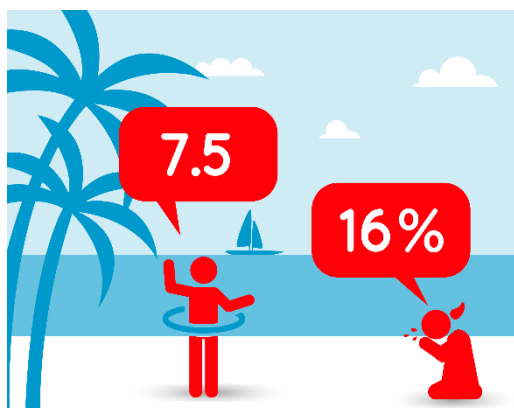
kinderen en jongeren dat de vragenlijst heeft ingevuld. We kunnen dus niet met zekerheid zeggen dat wanneer het cijfer hoog is, de score op de 14 opvoedcondities (de BIC totaal) ook hoog is.

Kinderen en jongeren waar we extra aandacht aan besteden

We hebben de jongeren ook gevraagd of zij te maken hadden met bepaalde bijzondere omstandigheden, zoals te weinig geld thuis, ouders die gescheiden zijn en die niet meer normaal met elkaar omgaan, jeugdhulp of dat ze naar het speciaal onderwijs gaan. Het blijkt dat 21 van de 32 kinderen en jongeren met zo'n bijzondere situatie te maken hebben. Opvallend is dat 14 van de 32 kinderen en jongeren aangeven dat er thuis te weinig geld is. Dat zijn relatief gezien veel kinderen en jongeren. Zeven kinderen en jongeren geven aan dat er problemen zijn thuis.

Vinden kinderen en jongeren die meer problemen benoemen hun leven ook van slechtere kwaliteit?

Het aantal kinderen en jongeren dat de vragenlijst heeft ingevuld is te laag om groepen kinderen en jongeren met elkaar te vergelijken. Gezien het relatief hoge aantal kinderen en jongeren dat aangeeft thuis weinig geld of problemen te hebben, is uitgebreider onderzoek nodig om te weten hoe het met deze kinderen gaat en wat zij nodig hebben om zich goed te kunnen ontwikkelen.

Tabel 3. Kinderen en jongeren aan wie we extra aandacht besteden

	Aantal	%
<i>Wij hebben thuis weinig geld</i>	14	
<i>Er zijn thuis problemen</i>	7	
<i>Ik krijg jeugdhulp</i>	0	
<i>Mijn ouders zijn gescheiden. Ze kunnen ook niet meer normaal met elkaar omgaan</i>	2	
<i>Ik ga naar een school voor speciaal onderwijs</i>	3	

De antwoorden op de open vragen

De antwoorden op de open vragen geven inzicht in wat er goed gaat in het leven van het kind of de jongere, of waar het juist knelt. Er zijn veel verschillende thema's benoemd. Daarom zal per vraag de meest genoemde thema's worden beschreven.

Wat vinden kinderen en jongeren fijn in hun leven?

Zeven van de 32 kinderen jongeren hebben een algemeen positief antwoord gegeven. Zij vinden eigenlijk alles aan hun leven fijn.

1. Familie

Kinderen en jongeren vinden het fijn als ze een goede band hebben met hun familie. Met vijf van de 32 kinderen en jongeren staat dit op de tweede plek. Een jongere schrijft dat het fijn is dat hij of zij altijd met zijn of haar ouders kan praten.

2. Aandacht

Aandacht van mensen uit de omgeving wordt door vier van de 32 kinderen en jongeren benoemd als prettig. Dit komt daarmee op plaats drie. Deze kinderen en jongeren vinden het fijn een goede vriend te hebben die om hem of haar geeft. Of een mentor van school die er is en luistert als dat nodig.

Wat kan er beter, om het leven van kinderen en jongeren nog beter te maken?

1. Vrije tijd: méér leuke dingen doen

Vijf van de 32 kinderen en jongeren willen graag meer leuke dingen kunnen doen. Dit staat op de eerste plaats. Ze willen graag kunnen sporten en leuke activiteiten doen. Eén iemand vraagt om een playground in de wijk Concordia, "... want het is geen doen met vrienden op straat te basketballen."

2. Veiligheid en respect

Op de tweede plek staat veiligheid en respect. Vier van de 32 kinderen en jongeren geven dit aan. Ze willen dat er thuis minder ruzie is. En dat ze gerespecteerd worden zoals ze zijn. Een jongere schrijft: "Ik wil graag dat mijn moeder niet meer zo agressief is tegen al haar kinderen."

3. Eigen ontwikkeling

Twee van de 32 kinderen en jongeren geven aan dat de eigen ontwikkeling beter kan; betere cijfers en een betere houding ten opzichte van andere mensen. Dit staat op de derde plaats.

4. De instelling van de mensen

Op de vierde plaats: Twee kinderen en jongeren willen graag dat de mentaliteit van de mensen om hun heen verbeterd. Dat de mensen elkaar helpen als dat nodig is.

Waarover willen kinderen en jongeren meepraten en meebeslissen?

Kinderen en jongeren op Sint Eustatius willen graag meepraten en meebeslissen over zaken die invloed hebben op hun leven. Hieronder de top drie.

1. Meepraten over de regels thuis

Kinderen en jongeren willen graag iets te zeggen hebben over wat voor kleren ze aandoen, wanneer ze moeten thuiskomen en wat er gegeten wordt. En of ze mogen uitgaan. Vier van de 32 kinderen en jongeren hebben dit aangegeven en daarmee staat dit op de eerste plaats.

2. Meepraten over waar en bij wie je woont

Op de tweede plaats staat meepraten over een nieuw huis of bij welke ouders je verblijft. Vier van de 32 kinderen en jongeren willen hier graag over meepraten en meebeslissen.

3. Meepraten op school

Op de derde plek staat meepraten over zaken op school. Vier kinderen en jongeren geven dit aan. Ze willen bijvoorbeeld meepraten over het schooluniform.

“Ik heb niet het idee dat ik op school serieus word genomen.”

Tips en wensen van de kinderen en jongeren die de vragenlijst hebben ingevuld

De kinderen en jongeren op Sint Eustatius die de vragenlijst hebben ingevuld, hebben veel ideeën over belangrijke zaken die ze als Kinderombudsman- of vrouw zouden aanpakken. Het kan zijn dat ze de problemen zelf ervaren, of dat ze in hun omgeving zien dat andere jongeren er last van hebben. Hieronder de top vier van tips die zij de Kinderombudsman hebben gegeven.

1. Doe iets aan ons onderwijs

Problemen met betrekking tot school worden door zeven van de 32 kinderen en jongeren genoemd en staat hiermee op de eerste plaats. Ze vinden dat de

kwaliteit van het onderwijs beter moet. Ook willen ze meer studierichtingen kunnen kiezen, moet ook op het hoogste niveau onderwijs kunnen worden gevolgd en willen ze de taal kunnen kiezen die nodig is om verder te studeren.

2. Vrije tijd: Meer leuke dingen kunnen doen

Kinderen en jongeren vinden het ook belangrijk dat er meer te doen is in de vrije tijd, zoals activiteiten na schooltijd, een plek waar ze spelletjes kunnen doen of sporten, en meer plekken waar kinderen naar toe kunnen gaan. Met zes van de 32 kinderen en jongeren staat dit op de tweede plek.

3. Help onze ouders

Vijf van de 32 kinderen en jongeren willen dat hun ouders worden geholpen. Dit staat op de derde plek. Ze willen graag dat ouders stoppen met drugs en alcohol. Dat kinderen het goede voorbeeld van hun ouders krijgen. Ook vinden ze dat ouders geholpen worden hun kinderen beter op te voeden, bijvoorbeeld met opvoedcursussen.

4. Zorg ervoor dat elk kind kansen krijgt en zich goed kan ontwikkelen

Op de vierde plek staat dat alle kinderen goede kans moeten krijgen, ook de kinderen die het minder hebben. Drie van de 32 kinderen en jongeren geven dit aan. Kinderen moeten geholpen worden zich te ontwikkelen, zodat ze een beter leven kunnen krijgen en een goed mens zullen zijn.

5.3 Conclusies: Kinderen en jongeren aan het woord

Dat wat de kinderen en jongeren in de gesprekken vertellen, komt vrijwel overeen met de thema's die ze in de vragenlijst benoemen. Ze vullen elkaar ook aan, bijvoorbeeld over het doen van dingen op straat die niet mogen, seksualiteit en seksueel overschrijdend gedrag. De kinderen en jongeren zijn over

het algemeen positief over hun leven. Ze vinden het fijn om bij hun familie te zijn. Toch kunnen er ook dingen beter.

Thuis

Kinderen en jongeren vinden hun familie en de thuissituatie heel belangrijk. Maar er is ook een aantal dingen dat beter kan. Hoewel ons niet duidelijk is of wij kinderen hebben gesproken die zelf arm zijn, is armoedebestrijding wel één van de belangrijkste prioriteiten van de kinderen en jongeren. Ook betaalbare, gezonde voeding vinden de kinderen en jongeren belangrijk. Daarnaast missen de kinderen en jongeren hun ouders doordat die veel moeten werken. Ze willen graag meer tijd aandacht van hun ouders en meer met ze praten. Kritisch zijn ze over het gedrag van hun ouders. Ouders moeten meer doen om het thuis veilig en gezellig te laten zijn: minder ruzie en agressie en meer respect. Ouders moeten stoppen met het gebruik van alcohol en drugs. De kinderen en jongeren willen juist van hun ouders het goede voorbeeld krijgen. Kinderen vinden dat hun ouders geholpen moeten worden om hun kinderen beter op te voeden.

School

Veel kinderen en jongeren die de vragenlijst hebben ingevuld beoordelen school met een voldoende of goed. De antwoorden op de open vragen en de gesprekken met jongeren geven echter een ander beeld: de kwaliteit van het onderwijs moet beter en er moeten meer studierichtingen komen. Ook moet er meer gedaan worden de veiligheid op school te verbeteren door pesten en agressie tegen te gaan. Daarnaast moet het schoolvervoer voor alle kinderen en jongeren die hiervan gebruik willen of moeten maken toegankelijk zijn. De kwaliteit van het eten op de middelbare school moet beter.

Op straat en vrije tijd

De kinderen en jongeren van Sint Eustatius willen in hun vrije tijd graag leuke dingen doen. In de vragenlijst en de gesprekken geven kinderen en jongeren aan dat hiervoor te weinig mogelijkheden zijn. Ze willen graag meer activiteiten, meer verschillende sporten en meer plekken in de buurt om te kunnen spelen. Vooral voor jongeren is er te weinig te doen op Sint Eustatius. Om zelfstandig over het eiland te kunnen bewegen, moet gewerkt worden aan betere wegen en een veiligere buurt.

5.4 Wat vertellen volwassenen

Op Sint Eustatius hebben we ook gesproken met volwassenen, waaronder eilandbestuurders en professionals. In deze gesprekken ging het vooral over de zorgen die zij hebben over de ontwikkeling van kinderen en jongeren. Hieronder een overzicht van de belangrijkste punten die uit de gesprekken naar voren kwamen.

Thuis

Kinderen in armoede

De volwassenen maken zich grote zorgen over de vele gezinnen op Sint Eustatius die in armoede leven. De mensen leven vaak al generaties in armoede en weten niet goed hoe ze moeten budgetteren. Kinderen en jongeren weten van elkaar niet van elkaar dat ze arm zijn, maar de volwassenen om het kind heen weten het vaak wel. Ze krijgen vaak geen ontbijt thuis en eten vooral ongezond voedsel. Veel van deze kinderen en jongeren komen ongezien eten halen op school.

De inkomens van de bewoners van Sint Eustatius liggen lager dan die in het Europese deel van Nederland. Daarnaast is de 'onderstand' (bijstand) lager dan de bijstand in het Europese deel van

Nederland. Ook is het verkrijgen van voorzieningen, zoals kinderbijslag, erg ingewikkeld. Andere knelpunten zijn de grote huishoudens en de vele alleenstaande moeders die geen kinderalimentatie ontvangen. Zorgen zijn er ook over toekomstige armen. Veel praktijkleerlingen blijven op het eiland. Juist deze mensen dreigen ook als volwassene arm te zijn. Er is geen WAJONG en geen sociale werkplaats. Daarnaast zijn de kosten voor het levensonderhoud erg hoog en zijn gezonde producten duur.

Een bijkomend probleem is dat er op Sint Eustatius te weinig betaalbare huurhuizen zijn, waardoor families niet op zichzelf kunnen wonen of met veel mensen in een klein huisje wonen. Dit zorgt voor sociale problemen. Er zijn kinderen die geen eigen huis hebben, maar bij andere logeren.

Beschikbaarheid van ouders, aandacht en opvoeding

De volwassenen hebben ook grote zorgen over de beschikbaarheid van ouders, aandacht en opvoeding. Veel ouders op Sint Eustatius voeden hun kinderen alleen op. Zij hebben geen sociaal netwerk om hen hierbij te helpen. Er zijn geen voorzieningen voor ouders, zoals in Europees Nederland. Niet alle ouders hebben van huis uit opvoedingsvaardigheden meegekregen. Kinderen en jongeren worden niet genoeg gestimuleerd. Daarnaast krijgen kinderen en jongeren te weinig aandacht van hun ouders. Dit komt omdat ouders veel moeten werken, maar ook omdat ze tijd voor zichzelf willen hebben.

Huiselijk geweld en kindermishandeling

Volgens volwassenen komt huiselijk geweld en kindermishandeling heel veel voor op Sint Eustatius. Er is veel verbaal geweld naar kinderen en ook de opvoedkundige tik wordt regelmatig gebruikt. Zorgen zijn er ook over incest.

Hulp voor kinderen en jongeren en hun ouders

Volwassenen geven aan dat er een gebrekkig hulpaanbod is. Zo is er een gebrek aan pleegzorg en gezinshuizen.

School op Sint Eustatius

Aanbod en kwaliteit van het onderwijs

Volgens de volwassenen zitten alle kinderen en jongeren op Sint Eustatius op school. Onduidelijk is of er een groot schoolverzuim is.

Op Sint Eustatius is geen speciaal onderwijs. Alle leerlingen die extra ondersteuning nodig hebben, moeten meekomen in het reguliere onderwijs. Er is behoefte aan onderwijs op maat.

Veiligheid op school

De volwassenen geven aan dat de middelbare school veiliger is dan een paar jaar geleden. Er zijn strengere regels gekomen op de school. Daarnaast wordt geprobeerd ouders te betrekken, maar dat blijft lastig. Op de basisscholen wordt gepest en dat is een punt van zorg. Een volwassene geeft aan dat er zelfs sprake is van agressie.

Verder kijken dan Sint Eustatius

Volgens een volwassene is het voor de ontwikkeling van de kinderen en jongeren op Sint Eustatius belangrijk dat zij hun horizon verbreden. Een uitwisseling met jongeren uit Europa zou hierbij kunnen helpen.

Op straat en vrije tijd op Sint Eustatius

Voorzieningen

Volwassenen geven aan dat er te weinig activiteiten zijn voor jongeren. Er moeten dan ook meer activiteiten komen, vooral op het gebied van sport. Daarnaast is er behoefte aan een brede naschoolse opvang waar ook jongeren naar toe kunnen gaan.

Seksualiteit, seksueel misbruik en incest

Volwassenen maken zich grote zorgen over seksualiteit en seksueel misbruik. Er zijn loverboys die jonge meisjes misbruiken en inzetten, er is veel seksueel misbruik en incest komt voor.

Volwassenen geven aan dat seksueel misbruik een belangrijk onderwerp is, maar dat dit moeilijk 'aan te raken' is. Er is volgens hen geen gezonde seksuele ontwikkeling. Kinderen en jongeren die slachtoffer zijn weten niet waar ze naartoe moeten.

Gebruik van alcohol en drugs

Volwassenen geven aan dat veel minderjarigen alcohol drinken, ondanks het alcoholverbod. De politie heeft geen capaciteit om te handhaven.

Jongeren in aanraking met het strafrecht

Op Sint Eustatius zijn gemiddeld per jaar driehonderd zaken zijn waarbij minderjarigen betrokken zijn. In ongeveer dertig zaken wordt een proces-verbaal opgemaakt en ingestuurd naar het Openbaar Ministerie. Bij de rest gaat het bijvoorbeeld om kattenkwaad en baldadigheid. Dat soort zaken worden doorgezet naar andere ketenpartners. Zorgelijk is dat er veel recidive is. Volgens een volwassene is de belangrijkste reden voor criminaliteit dat jongeren zich vervelen.

De justitiële inrichting is op Bonaire en dat is ver weg. Alleen dat al is reden minderjarigen hier liever niet naar toe te sturen volgens een volwassene. Daarnaast zijn jongeren als ze terugkomen er vaak slechter aan toe dan ervoor. Ook het contact tussen de minderjarige en zijn/haar ouders is tijdens de detentie lastig; ouders kunnen contact houden via de telefoon, maar krijgen geen geld om langs te gaan.

5.5 Wat kinderen en volwassenen vinden vergeleken

Dat wat kinderen en jongeren aangegeven komt voor een groot deel overeen met dat wat de volwassenen ons hebben verteld. En ze vullen elkaar ook aan.

Thuis

Kinderen en jongeren vinden hun familie en de thuissituatie heel belangrijk. Maar er zijn ook zorgen, zowel bij de kinderen en de jongeren, als bij de volwassenen. Zorgen over armoede, de beschikbaarheid en opvoedingsvaardigheden van ouders, onveilige thuissituaties en een gebrekkig aanbod van en toegang tot zorg.

De inkomens zijn laag en de kosten voor levensonderhoud hoog; veel kinderen en jongeren op Sint Eustatius groeien op in een huishouden waar niet genoeg geld is. Net al bij de volwassenen is armoedebestrijding dan ook één van de belangrijkste prioriteiten van de kinderen en jongeren. Ze noemen ook hoe belangrijk het is dat gezonde producten goedkoper worden. Als oorzaak van de armoede wijzen de kinderen en de jongeren vooral naar de uitgaven; het leven op Sint Eustatius is duur. De volwassenen wijzen ook op de inkomenskant: de hoogtes van de inkomens en sociale voorzieningen (als deze er al zijn) op Sint Eustatius, liggen lager dan in Europees Nederland. Ouders moeten veel werken om rond te komen en daardoor zijn ze te weinig beschikbaar voor hun kinderen.

Volwassenen geven aan dat sommige ouders opvoedingsvaardigheden missen en huiselijk geweld en kindermishandeling veel voorkomt op Sint Eustatius. Dit beeld wordt bevestigd door wat de kinderen en jongeren in onze enquête hebben aangegeven. Kinderen en jongeren vinden dat hun ouders geholpen

moeten worden (nog) betere opvoeders te worden. Ze geven hierbij specifiek aan dat ouders ook zelf meer kunnen doen om het thuis gezellig te laten zijn; minder ruzie en agressie, meer respect, en stoppen met alcohol en drugs. De kinderen en jongeren willen meer echte aandacht van hun ouders en dat ouders beter luisteren.

Volwassenen geven aan dat er een gebrekkig aanbod is van hulp. Van de kinderen en jongeren hebben wij hier niet veel over gehoord. Wel geven ze aan dat wegens privacyoverwegingen de toegang tot zorg lastig is; iedereen kent elkaar en iedereen weet als snel van je problemen.

School

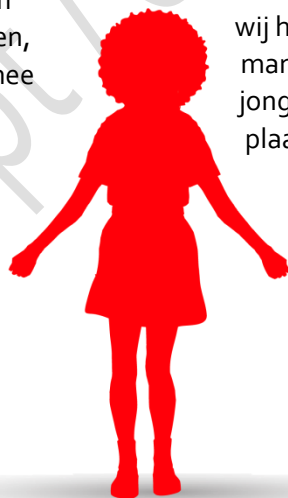
Volwassenen hebben zorgen over het ontbreken van onderwijs op maat. Kinderen en de jongeren geven aan vooral behoefte te hebben aan beter onderwijs en meer studierichtingen. Ook moet er volgens hen (nog) meer worden gedaan om de veiligheid op school te verbeteren, en moeten alle kinderen en jongeren mee kunnen met het schoolvervoer. Volwassenen wijzen erop dat het onduidelijk is hoe groot het schoolverzuim is.

Op straat en vrije tijd

Kinderen en jongeren willen in hun vrije tijd graag leuke dingen doen. Vooral voor jongeren zijn hiervoor te weinig mogelijkheden op het eiland. Dit beeld wordt door volwassenen herkend. Kinderen en jongeren wijzen nog op mobiliteitsproblemen; vanwege het ontbreken van openbaar vervoer en slechte, onveilige wegen, kunnen ze zich niet zelfstandig bewegen over het eiland. Daarnaast kan het op straat door het gedrag van (jong)volwassenen onveilig zijn. Volwassenen geven nog aan dat minderjarigen alcohol drinken, ondanks dat het verboden is. Jongeren wijzen zelf ook nog op het drugsgebruik op Sint Eustatius, een onderwerp wat volgens hen niemand wil bespreken.

Volwassenen maken zich grote zorgen over seksualiteit en seksueel misbruik. Dit is volgens hen een belangrijk probleem dat moeilijk bespreekbaar te maken is.

Ook van kinderen en jongeren hebben wij hierover gehoord. Er zijn mannen die zich vergrijpen aan jonge meisjes en daterape vindt plaats op Sint Eustatius.

Hoofdstuk 6:

Conclusies en aanbevelingen

In 2016 heeft De Kinderombudsman een Kinderrechtentour georganiseerd in het Europese en Caribische deel van Nederland. Het doel was om te horen wat er onder kinderen en jongeren in Nederland leeft. Dit is belangrijk voor het bepalen van de agenda van De Kinderombudsman. Die moet immers goed op de hoogte zijn van wat kinderen en jongeren belangrijk vinden om de taken goed te kunnen uitvoeren.

Dit rapport gaat over Caribische deel van Nederland. Het beschrijft wat de kinderen en jongeren die op Bonaire, Sint Eustatius en Saba wonen van hun leven vinden: wat gaat goed en wat kan beter? Ook is gevraagd wat zij zouden doen als zij voor even de Kinderombudsman of -vrouw zouden zijn. Om hier achter te komen heeft De Kinderombudsman de drie eilanden bezocht. Er is met bijna 200 kinderen en jongeren gesproken. Daarnaast hebben 264 kinderen en jongeren online een vragenlijst ingevuld. De leeftijd van de kinderen en jongeren met wie is gesproken loopt uiteen van 5 tot 18 jaar. De vragenlijst is ingevuld door kinderen en jongeren tussen de 11 en 20 jaar. Honderden kinderen en jongeren hebben hun mening gegeven over hun leven: de leuke dingen, de zorgen en wat moet veranderen.

Er is ook met de volwassenen op de eilanden gesproken over de levens van kinderen en jongeren: de knelpunten en de oplossingen die zij zien. Er zijn gesprekken gevoerd met eilandbestuurders en vertegenwoordigers van de rijksoverheid, met docenten, hulpverleners, politie en zorgverleners. Omdat het in dit rapport om de kinderen en jongeren draait, komt hun mening ruimschoots aan bod. Voor de informatie verkregen van de professionals en andere volwassenen is volstaan met een korte samenvatting.

Door de combinatie van de gesprekken met kinderen en jongeren en de online vragenlijst, hebben we een goed beeld gekregen van wat er onder kinderen en jongeren op de eilanden leeft. Het is voor het eerst dat zoveel kinderen uit Caribisch Nederland aan het woord komen over hun leven en wat zij belangrijk vinden.

Hieronder staan de belangrijkste conclusies uit het onderzoek en de aanbevelingen die De Kinderombudsman doet op basis van wat de kinderen en jongeren in Caribisch Nederland ons hebben verteld.

De belangrijkste conclusies over wat kinderen en jongeren aangeven

De meeste kinderen voelen zich thuis gelukkig, maar missen uitdagingen in hun leven

De meeste kinderen en jongeren op de drie eilanden vinden hun leven fijn en zijn gelukkig. Ze geven hoge cijfers aan hun leven. Hun familie is heel belangrijk voor ze. Dit geldt zowel voor kinderen in de basisschoolleeftijd als voor middelbare scholieren. Maar hoe ouder ze worden, hoe meer beperkingen ze ervaren op vele vlakken in hun leven. Ondanks dat veel kinderen zich gelukkig voelen, noemen ze dingen die ze willen veranderen als zij het voor het zeggen zouden hebben.

Kinderen en jongeren vinden verveling en het gebrek aan perspectief voor hen het grootste het grootste knelpunt

Op alle eilanden zijn te weinig mogelijkheden voor kinderen en jongeren om hun talenten te ontplooien. Voor jonge kinderen is dit nog niet zo'n probleem, maar voor oudere kinderen wel. Vooral jongeren ervaren daardoor te weinig perspectief en kunnen zich niet goed ontwikkelen en ontplooien. Ze vervelen zich, hebben onvoldoende uitdagingen in hun leven en maken te weinig gebruik van hun eigen capaciteiten. Hierdoor gaan talenten verloren.

Kinderen en jongeren op alle eilanden vertellen over armoede die andere kinderen en jongeren treft

Over eigen zorgen en moeilijkheden praten kinderen en jongeren niet zo graag, maar op alle eilanden geven kinderen en jongeren aan dat ze kinderen en jongeren kennen die te weinig eten krijgen en niet genoeg kleding hebben. Armoede, vaak verborgen omdat er niet over gepraat kan worden, lijkt een groot probleem te zijn voor veel kinderen en jongeren op de eilanden.

Kinderen en jongeren vinden dat hun ouders te veel werken vanwege armoede en dit gaat samen met een harde opvoeding

Op alle eilanden geven kinderen en jongeren aan dat hun ouders te weinig voor hen beschikbaar zijn. Hun ouders moeten te veel werken, omdat de kosten voor levensonderhoud heel erg hoog zijn. Doordat ouders zo veel moeten werken, krijgen kinderen en jongeren te weinig positieve aandacht, zo vertellen ze. Ouders zijn moe en hebben stress vanwege geldproblemen, dit gaat soms samen met verkeerde keuzes, drankgebruik en verkeerde opvoedingspraktijken volgens de jongeren. Ook vinden ze dat volwassenen te weinig respect voor hen hebben en niet naar hen luisteren, omdat ze ouderwetse

ideeën over opvoeding hebben. Er wordt te weinig gepraat, te veel gescholden en soms geslagen. Volgens kinderen en jongeren moeten ouders vaker het goede voorbeeld geven.

Kinderen en jongeren zeggen dat hun ouders ontlast moeten worden. Daarnaast willen ze dat hun ouders ondersteund worden om betere opvoeders te worden

Jongeren zijn kritisch over het aanbod, de kwaliteit en de veiligheid op school

Voor alle eilanden geldt dat jongeren te weinig gestimuleerd worden waardoor ze zich onvoldoende kunnen ontplooien en ze hierdoor onder hun niveau gaan presteren. Dit heeft grote invloed op het opleidingsniveau dat ze uiteindelijk behalen en daarmee op hun toekomstperspectief. Ook is er geen passend onderwijs voor leerlingen die dit nodig hebben, voelen leerlingen zich niet altijd veilig op school en is er op sommige scholen een tekort aan onderwijsmiddelen, zoals boeken en schriften.

Kinderen en jongeren missen passende zorg en een vertrouwenspersoon

Er is te weinig aanbod van jeugdhulp volgens kinderen en jongeren. Ook zijn er te weinig vertrouwde plekken waar ze met problemen naartoe kunnen. Kinderen en jongeren van alle eilanden geven aan dat het niet fijn is om je problemen te delen, omdat dan iedereen meteen weet wat er met je aan de hand is. Ook de hulpverlening is onveilig omdat iedereen je kent. Een Kindertelefoon en een Kinderombudsman ontbreken. Juist zulke instanties kunnen hier volgens de jongeren iets aan veranderen.

Kinderen en jongeren vinden dat iedereen het goede voorbeeld moet geven, dat er meer respect moet zijn en dat mensen elkaar beter moeten behandelen

Kinderen en jongeren vinden dat volwassenen het slechte voorbeeld geven door overmatig drankgebruik en

vechtpartijen op straat. Ook hun eigen ouders geven niet altijd het goede voorbeeld. Daarnaast zouden ook kinderen en jongeren onderling met meer respect met elkaar moeten omgaan.

Kinderen en jongeren vinden dat volwassenen meer respect moeten tonen naar kinderen en jongeren en beter naar ze moeten luisteren

Kinderen en jongeren vinden dat er onvoldoende naar ze geluisterd wordt door volwassenen. Dat zijn volwassenen zo gewend, maar kinderen en jongeren vinden dat vervelend. Ze zouden willen dat volwassenen op een meer gelijkwaardige manier met hen omgaan. Dat ze meer in gesprek gaan met de kinderen en jongeren in plaats van dat hen verteld wordt wat ze moeten doen.

Ieder eiland z'n eigen sfeer, cultuur en eigen knelpunten

Ieder eiland heeft z'n eigen sfeer, cultuur en kenmerken. Naast de bovengenoemde overkoepelende thema's, zijn er ook knelpunten per eiland aan te wijzen. Zo hebben op alle eilanden de kinderen en jongeren te weinig perspectief om echt vooruit te komen, maar kwam dit vooral ter sprake in de gesprekken met de jongeren op Saba. Het eiland is heel klein en intellectuele uitdagingen zijn er weinig. Wel is er een groot aanbod van activiteiten. Deze zijn echter vooral gericht op de basisschoolleeftijd en de onderbouw van het middelbaar onderwijs. Het is duur om van het eiland af te gaan, waardoor er geen nieuwe ervaringen van buiten het eiland kunnen worden opgedaan. Op Bonaire kunnen sommige jongeren niet op school komen, omdat hun ouders al van huis zijn en hen niet kunnen brengen. Er is geen schoolvervoer. De jongeren voelen zich beperkt doordat ze zich niet vrij over het eiland kunnen bewegen. Openbaar vervoer ontbreekt, de wegen zijn slecht en onveilig, en fietsen is hierdoor niet mogelijk. Datzelfde geldt ook voor Sint

Eustatius. Op dit eiland lijkt verwaarlozing en gebrek aan aandacht voor kinderen en jongeren vanwege de armoede nog vaker voor te komen dan op de andere eilanden. Daarnaast is het onveilig en is er het vaakst gesproken over seksueel overschrijdend gedrag van volwassenen naar met name meisjes, en ook tussen jongeren onderling.

Waarin verschilt wat kinderen en jongeren vinden van volwassenen

Kinderen en jongeren wijzen de hoge kosten voor levensonderhoud aan als voornaamste oorzaak voor de problemen bij hun thuis. Hun ouders hebben te weinig aandacht aan voor hen, zijn te hard in de opvoeding en maken verkeerde keuzes. Dit terwijl hun ouders juist zo belangrijk voor ze zijn. Los dit op, ontlast onze ouders, zeggen jongeren. Als ze minder hard moeten werken, dan hebben wij het thuis beter. Volwassenen noemen armoede als groot probleem en zoeken oplossingen aan de inkomenskant, zoals het gelijktrekken van de toegang tot en de hoogte van sociale voorzieningen met het Europese deel van Nederland.

Jongeren zijn uitgesproken over de kwaliteit en het aanbod van het onderwijs en de kwaliteit van docenten. Die moet echt veel beter. Jongeren willen meer mogelijkheden krijgen en kansen op het eiland maar ook de mogelijkheid krijgen om het eiland te verlaten en hun ambities waar te maken. Volwassenen hebben ook zorgen over hoe het is gesteld met het onderwijs, maar leggen meer de nadruk op de kwaliteitsstappen die op veel terreinen al zijn gemaakt.

Waar kinderen en jongeren met de volwassenen verschillen is de grote nadruk die kinderen en jongeren leggen op de invulling van de vrije tijd. Kinderen en vooral jongeren willen meer leuke dingen kunnen doen in hun vrije tijd. Daarnaast wijzen kinderen en jongeren

ook op de onveiligheid op straat, die hen belemmerd met een veilig gevoel over straat te gaan.

Het vervolg

Kinderen en jongeren hebben ons verteld wat er op de eilanden moet verbeteren zodat zij een beter leven hebben, zich beter kunnen ontwikkelen en ze gelijk behandeld worden ten opzichte van kinderen in het Europese deel van Nederland. Kortom, dat hun belang voorop staat. Dit zijn meteen de belangrijkste rechten uit het Kinderrechtenverdrag. Dat zegt immers dat belangen van kinderen de eerste overweging moeten zijn bij alle besluiten die er genomen worden (artikel 3 IVRK), dat kinderen het recht hebben zich te ontwikkelen (artikel 6 IVRK), dat ze gelijk behandeld moeten worden (artikel 2 IVRK) en dat ze hierover zelf moeten kunnen meepraten (artikel 12 IVRK). Maar dit is pas de eerste stap. Dat wat kinderen en jongeren hebben met ons gedeeld hebben, moet worden vertaald en uitgewerkt worden in concrete maatregelen. Deze concrete maatregelen moeten door volwassenen die er over gaan worden uitgevoerd. En misschien hebben volwassenen zelf nog goede ideeën waar kinderen en jongeren nog niet aan gedacht hebben.

Daarom gaat de Kinderombudsman in de komende tijd in gesprek met de kinderen en de jongeren, de volwassenen en de verantwoordelijke partijen, van de eilanden en in Europees Nederland. Met al deze partijen gaan we bespreken hoe de ervaringen van kinderen en jongeren in Caribisch Nederland vertaald kunnen worden naar concrete verbeteringen. De inhoud van dit rapport, is hiervoor de basis.

Luisterend naar wat de kinderen en jongeren van de eilanden met ons gedeeld hebben, moet er worden

doorgesproken over de volgende onderwerpen omdat daar echt verbeteringen voor kinderen moeten gaan komen:

Armoede

Armoede moet bestreden worden zodat ouders ontlast worden en kinderen het thuis fijn kunnen hebben, naar school kunnen en hier optimaal van kunnen profiteren.

Thuis en hoe je met elkaar omgaat

Daarnaast moeten er gesprekken tussen kinderen, jongeren en volwassenen op gang komen over hoe je met elkaar omgaat en vooral over de 'harde opvoeding' die kinderen en jongeren niet fijn vinden. Kinderen en jongeren moeten onderling ook met elkaar in gesprek over hoe ze met elkaar omgaan.

Onderwijs

De kwaliteit en het aanbod van het onderwijs moet op alle eilanden verbeteren zodat alle kinderen en jongeren, -ook die met leer- of gedragsproblemen-, zich zo goed mogelijk kunnen ontwikkelen. Daarnaast moeten het openbaar vervoer en de wegen op de eilanden zo zijn dat kinderen en jongeren op alle eilanden op school kunnen komen.

Veiligheid

De onveiligheid op straat en in de buurt moet worden aangepakt zodat kinderen en jongeren zich vrij kunnen bewegen op de eilanden.

Hulp

Er moet hulp komen voor kinderen en jongeren die dit nodig hebben en voor hun families. Deze hulp moet je makkelijk en snel kunnen krijgen en de hulp moet bij je passen. Als je problemen hebt moet je als kind of jongeren naar een vertrouwenspersoon kunnen gaan waarmee je kunt praten. De Kindertelefoon die in Europees Nederland voor alle kinderen beschikbaar is, moet er

ook voor de kinderen van Caribisch Nederland komen.

Vrije tijd

Er moet meer worden ingezet op de mogelijkheden buiten schooltijd talenten te ontplooiën. Daarnaast moet er een groter aanbod aan buitenschoolse activiteiten komen, vooral voor jongeren.

Tot slot, en dat hebben we als Kinderombudsman zelf bedacht, moet er een laagdrempelig informatiepunt op de eilanden komen waar alle kinderen en jongeren terecht kunnen voor vragen over hun rechten en voorzieningen¹³. Dit informatiepunt kan kinderen en jongeren informatie geven over hoe ze zelf iets kunnen aanpakken of doorverwijzen naar instanties, waaronder eventueel de Kinderombudsman. Hierdoor kunnen kinderen zelf voor hun rechten opkomen, krijgen ze ondersteuning waar nodig én wordt duidelijker wat kinderen ervaren en nodig hebben.

¹³ Zie ook de brief van de Nationale ombudsman en het College voor de Rechten van de Mens aan de Vaste commissie voor Koninkrijksrelaties d.d. 1 juni 2016 met als onderwerp: aanbevelingen, adviseren, doorverwijzen, rechtsbijstand en goed bestuur Caribisch Nederland.

Concept / embargo